

SZAKDOLGOZAT

Nagyné Somlai Gyöngyi

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Óvodapedagógus alapképzési szak

Játékos beszédfejlesztés az óvodában

Belső konzulens: Dr. Vörös Klára Ilona
PhD egyetemi docens

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Neveléstudományi
Intézet/Anyanyelvi és
Gyermek kultúra Tanszék

Készítette: Nagyné Somlai Gyöngyi

Kaposvár
2024

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	1
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1. Anyanyelvi nevelés az óvodában	4
2.1.1 Az óvodai anyanyelvi nevelés feladata és célja	4
2.1.2 A kisgyermekkorú beszédfejlődés	7
2.2 Játék	11
2.2.1 Játék sajátosságai a kisgyermekkorban	12
2.2.2 A játék anyanyelv fejlesztő hatása	13
3. Beszédfejlesztés a Szennai Fekete László Óvodában	18
3.1 Strukturált interjú	18
3.2. Eredmények	22
3.3 Következtetések	24
4. Összefoglalás	26
5. Irodalomjegyzék	28
6. Mellékletek	29
1. számú melléklet	29
I. Interjúalany válaszai	29
2. számú melléklet	33
II. Interjúalany válaszai	33
3. számú melléklet	36
Játékgyűjtemény	36
7. Nyilatkozatok	44
7.1 Hallgatói nyilatkozat	44
7.2 Konzulensi nyilatkozat	45

1. Bevezetés

„Aki minden nap hall mesét, annak iskolába lépéskor

a nyelvi fejlettsége másfél évvel

előzheti meg azt, aki csak

rendszeretlenül hall- vagy

pláne csak néz! - mesét.

Márpedig a nyelvi fejlettség a

gondolkodás alapja.”

(Vekerdy Tamás)

Bevezető gondolatomat Vekerdy Tamás szavaival indítottam, mely tükrözi a nyelvi fejlettségünk kiemelkedő fontosságát. Szakdolgozatom témája a játékos beszédfejlesztés az óvodában. Mint leendő óvodapedagógus és három gyermekes édesanya, a téma nagyon foglalkoztat. Sajnos, még nem dolgozom óvodában, de óvodapedagógusokkal és alsó osztályos tanárokkal, tanulmányom és gyermekeim ügyeivel kapcsolatban, beszélgetve az a tapasztalat, hogy egyre több a megkésett beszédfejlődésű és beszédhibás gyermek. Nekem már nagyobbak a gyermekeim, de mindháromnak logopédusra volt szüksége az óvodában és az iskola alsó tagozatában. A hároméves óvodapedagógiai tanulmányom alatt, meglepődve olvastam és tanulmányoztam, hogy mennyivel többet tehettem volna gyermekeim beszédfejlesztése érdekében, de laikus szülőként nem voltam tisztában ezzel. Minél többet olvastam a témáról, annál több kérdés merült fel bennem. Laikus szülőként nem gondoltam volna, hogy gyermekeinket különböző játékokkal mennyire hozzá tudjuk segíteni a gyorsabb beszédfejlődéshez. Nem hittem, hogy a játék, mennyi lehetőséget ad a kezünkbe, hogy gyermekünknek megkönnyítsük és gyorsabbá tegyük az anyanyelv elsajátítását. Talán nem is gondoljuk, hogy milyen egyszerű játékokkal segíthetjük a gyermekünk beszédét, és hogy a játékokban mennyi lehetőség rejlik. Úgy gondolom, hogy nagy felelősségünk van a gyermekünk beszédfejlődésében, főleg a mai digitális, online világban. Az élő szó, a játék, a mese, a vers kiemelkedő fontosságára is fel kell hívni a figyelmet.

Szülőként sokat játszottam a gyermekeimmel, mondókáztunk, mesét olvastam nekik, de nem tudatos beszédfejlesztés érdekében, hanem mert szerették a gyerekek és örömeiket leltük benne. Nagyon korán elkezdtek beszélni és szülőként, úgy éreztem, mindent megteszek, a gyermekeim fejlődése érdekében, mégis mindhárom gyermekemnek logopédiára volt szüksége. Az „r” hang egyiknek sem ment, a legkisebb gyermekem négy hangot nem tudott képezni. Első

gyermekemnél, aki most 21 éves még „házi feladatot” kaptunk otthonra, hogy gyakoroljuk a különböző hangok képzését. Kötelező házi feladatnak éreztük, persze a gyermekem nem is szívesen gyakorolt, mert kötelező jellegű volt játékoság nélkül. Az iskolában is sokáig kellett logopédushoz járnia. A legkisebb gyermekemnek, aki most tíz éves, neki volt a legtöbb beszédhibája, mégis ő hozta be leghamarabb a lemaradását. A logopédus személye változott a három gyermekem alatt. Meglepő volt számomra, hogy nála már soha nem jelezte a logopédus, hogy otthon gyakoroljunk bármit is a fejlesztés érdekében, mégis mire iskolába kellett mennie, tisztán beszélt és nyoma sem volt a beszédhibáinak. Ha megkérdeztem, hogy mit csináltatok „logopédus nénivel” a válasz mindig az volt: hogy „*Játszottunk!*” Kíváncsi voltam, hogy a módszer változott, vagy a logopédus személye miatt volt gyorsabb beszédhibák korrekciója. Szülőként örültem a gyermekem beszédhibái sikeres javulásának, de nem éreztem késztetést, hogy utána olvassak vagy jobban belemerüljek a témába. Ez a téma, akkor indított el bennem kérdéseket, amikor előző féléves gyakorlatomat töltöttem, és én is megtapasztaltam, hogy sok a beszédhibás gyermek az óvodában. Az óvoda logopédusával beszélgettem, arról, hogy milyen lassan javulnak a gyerekeknél a beszédhibák és egyre több a megkésett beszédfejlődésű gyermek. Igen nagy szükség van az óvodapedagógusok munkájára kiegészítésként és kellene a szülők aktívabb segítsége. Két éve született a közeli családjunkban egy fiúgyermek, aki két éves elmúlt és nem beszél, ezért elkezdtem a beszédfejlődés téma iránt még jobban érdeklődni. Milyen beszédproblémákkal szembesülnek leggyakrabban az óvodák? Mennyire tartja az óvoda fontosnak az anyanyelvi nevelést és milyen játékokat játszanak ennek fejlesztésére? Mennyire fontos a játék a beszédfejlesztésben? Ezekre a kérdésekre szeretnék választ kapni a szakdolgozatom megírása során. Szakirodalmak, strukturált interjúk segítségével gyűjtök információkat a szakdolgozatomhoz, amiben felhasználok a külső gyakorlatom alatt szerzett tapasztalataimat. Tanulmányaim során az egyetemen tanultuk a gyermeki beszédfejlődést és játékokat, de csak érintőlegesen. Kíváncsian és kérdésekkel teli, kezdtem magam beleásni ebbe a témába.

Ez a szakdolgozat arra összpontosít, hogyan lehet hatékonyan alkalmazni a játékos beszédfejlesztést akár óvodában, akár otthon a gyermekünkkel. A szakdolgozatom második fejezetében a szakirodalmak bemutatásával igyekszem a témát körbejárni. Tudományos áttekintést, csak nagy vonalakban kívánom kifejteni. Fontos megismerni a témához, az óvodai anyanyelvi nevelésnek a feladatait és célját, ezért először ezt fogom ismertetni. Továbbá kitérek az óvodás gyermek beszédfejlődésére, szakaszait érintőlegesen mutatom be. A gyermek játszva tanul, ezért a játékot, játékoságot mindig szem előtt kell tartani a gyerekeknél. A játék fejlesztő

hatásáról, sajátosságairól, a játék fajtáiról és lehetőségeiről is fontos szót ejteni. Bemutatom a játékok szerepét a beszédfejlesztésben és különböző típusú játékokat és módszereket.

A harmadik, módszertani és vizsgálati fejezetben az óvodapedagógusokkal készített interjúk és példák segítségével vizsgálom meg, hogy milyen beszédfejlesztő, anyanyelvi játékokat játszanak a szennai óvodában. Milyen beszédhibák a leggyakoribbak és ezek fejlesztésére mit alkalmaznak. Hogyan alkalmazzák ezeket a játékokat a gyakorlatban. Hogyan jelenik meg a mindennapi játék során az anyanyelvi nevelés. Ez a szakdolgozat segíteni fog, hogy mélyebben megértsük a játék szerepét a beszédfejlesztésben. Majd részletesen bemutatok néhány játékos feladatot, amelyek beszéd-, hallás-, nyelvi, kognitív és szociális képességet fejlesztenek. Ezeket a játékokat szívből ajánlom szülőknek, szakembereknek, kezdő óvodapedagógusoknak, hogy a gyermekek beszédfejlődésében hatékonyabb eredményeket érjünk el együtt.

2. Szakirodalmi áttekintés

A gyermek fejlődésének kritikus területe a beszéd, a kommunikáció. A normál nyelvi fejlődés több szakaszon halad át és több készségfejlesztést, több stratégiát alkalmaznak a beszéd- és nyelvfejlesztés érdekében. Rosalyn Sword: A nyelvi fejlődés támogatása a korai években című írásában kidolgozott egy nyolc pontból álló beszédfejlesztést szolgáló stratégiát, melyben az 5. stratégiai elemként szerepel a játék. A következőket ajánlja: elrejtett tárgy megtalálása leírás alapján; körben ülve mindenki válaszol egy kérdésre, pl.: mi a kedvenc étele; kérésekre cselekedni, pl.: felállni; felszólításra megtenni valamit, pl.: zajt csapni (Sword, 2021).

2.1. Anyanyelvi nevelés az óvodában

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramról (továbbiakban: Alapprogram) szóló dokumentum magába foglalja, hogy az óvodai anyanyelvi nevelésnek milyen feladatai és céljai vannak, melynek az óvodapedagógusoknak eleget kell tenni. A gyermekeknél az óvodában kiemelt jelentőségű feladat az anyanyelvi nevelés és a kommunikációs képességek fejlesztése.

2.1.1 Az óvodai anyanyelvi nevelés feladata és célja

363/2012.(XII. 17.) Korm. rendelet meghatározott Alapprogram, az óvoda nevelési általános feladati közé sorolja az anyanyelvi és az értelmi fejlesztést, nevelést.

1. *„Az anyanyelvi nevelés valamennyi tevékenységi forma keretében megvalósítandó feladat. Az anyanyelv fejlesztése és a kommunikáció különböző formáinak alakítása - beszélő környezettel, helyes minta adással és szabálykövetéssel - az óvodai nevelő tevékenység egészében jelen van. Az anyanyelv ismeretére, megbecsülésére, szeretetére nevelés közben a gyermek természetes beszéd - és kommunikációs kedvének fenntartására, ösztönzésére, a gyermek meghallgatására, a gyermeki kérdések támogatására és a válszok igénylésére szükséges figyelmet fordítani”* (363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet).

Óvodapedagógusként célunknak kell lenni, a három- és hét éves gyerekeknek **beszédészlelésének** és **beszédmegértésének, beszédprodukciójának** a fejlesztése. Ezt különböző módszerekkel, *anyanyelvi játékokkal, különféle tevékenységformákkal* tudjuk megvalósítani. Továbbá, *spontán beszédhelyzetekkel* a beszédaktivitásukat fokozni kell, hogy kommunikációs képessé-

geiket fejlesszük, ezáltal megfeleljenek majd az iskolaérettség követelményeinek. Az anyanyelvi nevelésnek a differenciálás és fokozatosság elvét kell követnie. Az iskoláskor előtt az anyanyelv fejlesztése a legfontosabb feladat, mert az anyanyelvi fejlettség az írás, olvasás elsajátításának fontos feltétele. Az óvodában az anyanyelvi nevelés fő feladata, hogy a gyerekek képessé váljanak arra, hogy a feléjük áramló verbális és metakommunikációs információt befogadják és megértsék. Meg kell tanulniuk, hogy a gondolataikat szóban pontosan ki tudják fejezni és közben tudjanak a beszédhelyzethez igazodni. A fejlődés eredményeként óvodáskor végére, egy egészségesen fejlődő gyermeknek érthetően és folyamatosan kell kommunikálni, beszélni. Gondolatait és érzelmeit érthetően, életkorának megfelelően ki kell tudni fejezni. Különböző mondatszerkezeteket, mondatfajtákat és minden szófajt kell, hogy tudjon használni. A magán és mássalhangzókat tisztán kell tudni ejtenie, bár fogváltással összefüggő eltérések adódhatnak. Elvárás, hogy a gyermek, mások beszédét megértse és végig is tudja hallgatni. Az óvodai anyanyelvű nevelésnek még fontos feladata az életkori beszédhibák megelőzése, felismerése, esteleges javítása, szakemberrel együttműködve (Dankó, 2016).

Az óvodában a beszédnevelésre számtalan módszer alkalmazható. Nem létezik egy konkrét módszer, ami biztosan beválik minden gyermeknél. A módszer az oktatás „hogyanját” jelenti. A módszer kiválasztásában sokféle tényezőt számba kell venni és tervezni kell. Szem előtt kell tartani a fokozatosságot és a rendszerességet, életkori sajátosságokat. A tervezésénél meg kell határoznunk a célokat, feladatokat, mit fejlesztünk és mivel. Tudnunk kell, hogy a beszédképesség, mely területét szeretnénk hangsúlyosabban fejleszteni: a beszédészlelést, a beszédmegértést, beszédprodukción. Szükséges megterveznünk, hogy milyen módszerrel szeretnénk megvalósítani, milyen anyanyelvi játékkal vagy játékos tevékenységgel és hogy melyik óvodai tevékenységhez kapcsoljuk. Ezekről függetlenül, az óvodai életben, minden adandó lehetőséget, spontán helyzetet ki kell használni a gyermekek beszédfejlesztésére. Ahhoz, hogy a gyermekek anyanyelvi fejlesztését célzottan tudjuk végezni, szükség van a csoport, az egyén beszédállapotának, beszéd szintjének a felmérésére, ezáltal tudjuk hatékonyan megválasztani az anyanyelvi játékokat, módszereket. Szükséges a gyermek anamnézisének elkészíteni, ez lesz az anyanyelvi fejlesztésünk kiinduló pontja. Ebből láthatjuk a gyermek, családi és szociális helyzetét, környezetét, fiziológiai és biológiai fejlődését. Ha van esetleg beszédhátránya, okait itt lehet megtalálni. Meg kell terveznünk a családdal, mint elsődleges szociális környezettel is az együttműködést (Dankó, 2016).

Az Alapprogramból kiindulva, a központi adatbankból „minősített programok” közül is válogathatnak az óvodák, ezeket teljesen egészen, vagy csak részben is át tudják venni, de dolgozhatnak saját program szerint is. Az óvodai beszédnevelésben, a módszereket különböző szempontok szerint lehet csoportosítani. Én Dankó Ervinné: Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában című könyve csoportosítását vettem figyelembe. Ez alapján vannak a beszédnevelésben:

1. *„Hagyományos módszerek:*

- *bemutató*
- *beszélgetés*
- *magyarázat*
- *gyakorlás*
- *szemléltetés” (Dankó, 2016:144)*

2. *„Irodalmi tevékenység tartalmához kapcsolódó módszerek:*

2.1. *mesemondás: - a gyermek önálló mesemondása, - óvodapedagógus által megkezdett mese folytatása, - mesebefejezés, - gyermekmese mesehősökről, - mese átalakítása, - közös vagy egyéni mesemondás különböző eszközökhöz kapcsolódva, - mese mimetizálása, - 3 szó alapján mesemondás.*

2.2. *drámajáték és dramatizálás: - kapcsolatteremtő játékok, - lazító gyakorlatok, - koncentrációs gyakorlatok, - érzékelő gyakorlatok, - verses, énekes, - szöveges ritmusjátékok, - népi gyermekjátékok, - mimes-improvizatív helyzetgyakorlatok, - mimes-szöveges improvizatív gyakorlatok, - egyéb improvizatív játékok és lehetőségek.*

2.3. *bábjáték*

2.4. *elbeszélés*

3. *Képekhez kapcsolódó anyanyelvi nevelési módszerek:*

3.1. *képeskönyv képeinek nézegetése*

3.2. *képről olvasás*

3.3. *hiányos rajz kiegészítése*

4. *Az anyanyelvi fejlesztő játékok:*

4.1. *hallásfejlesztő játékok*

4.2. *légzőgyakorlatok*

4.3. *a beszédszervek ügyesítésére szolgáló játékok*

4.4. *fonémahallás fejlesztő játékok*

4.5. *mondatfonetikai eszközök használatának gyakorlása*

4.6. *nem verbális kommunikációs játékok*

4.7. *szókincsgyarapító játékok*

4.8. *mondat- és szövegalkotást fejlesztő anyanyelvi játékok*” (Dankó, 2016: 157-216).

A mindennapi óvodai tevékenységformák is nagy szerepet töltenek be a beszédnevelésben, mert a gyermekek a szükségleteiket, kívánságaikat szóban fogalmazzák meg a tevékenységek közben.

Óvodai tevékenységformák:

- játéktevékenység
- gondozás és munka jellegű tevékenység
- irodalmi tevékenység: vers- mese
- ének, zene, énekes játék tevékenység
- vizuális tevékenység
- mozgásos tevékenység
- külső világ tevékenység megismerése (Dankó, 2016)

2.1.2 A kisgyermekkorai beszédfejlődés

Az anyanyelv elsajátítása az első szocializációs szintéren, a családban kezdődik el. Az ingergazdag beszélő környezet motiválja a gyermeket a beszédre. A beszéd a személyiség egyik kifejező eszköze. Ahogyan beszélünk, a személyiségünkről árulkodik, vagyis a beszédképességünk szorosan összefügg az önbizalmunkkal. A beszédnek a képességeit örököljük, de a szép kifejező és árnyalt beszédet tanulni és tanítani kell. Ahhoz, hogy mondanivalómat jobban kifejtthessem, szükségesnek érzem, hogy a kisgyermekkorai beszédfejlődés szakaszait nagyvonalakban bemutassam, melyet Dr. Krenács Dóra összegzése alapján ismertetek.

A beszédfejlődés átlagos menete:

- 1 hónaposan: Felfigyel már a hangokra.
- 2 hónaposan: Képes már mosolyogni.
- 3 hónaposan: Gügyögni kezd, hang irányába odafordul, tárgyak és szülei hangját felismeri.
- 4 hónaposan: Hangra kiadott hanggal válaszol, kacagni tud.
- 5 hónaposan: Reagál az arckifejezésekre, követi a mozgást tekintetével.
- 7- 9 hónaposan: Utánozza a gesztusokat, szótagokat ismételi (pl.: tetete).

- 10- 11 hónaposan: Szavakat mond (pl.: baba, mama). Képes követni a hangsúllyal kísért gesztusokat. A „NEM” szót érti.
- 12 hónaposan: Utánoz szavakat, gesztusjátékot játszik.
- 14 hónaposan: Gesztus nélkül egyszerű utasítást tud követni. Helyesen használ pár szót.
- 16- 18 hónaposan: Általában már 5-10 szókezdeményt tud. Rámutat a tárgyra egyszerű szavak, gesztusok kíséretével.
- 19- 26 hónaposan: 6- 50 szavas szókinccsel rendelkezik már. Egyszerű kívánságait képes kifejezni. Kétszavas mondatokat mond. Nehezebb, összetettebb utasításokat is megérti. A megnevezett tárgyra rámutat.
- 27- 36 hónaposan: Ragos szerkezetű mondatokat is tudja követni. Névmásokat és ragozat helyesen tud alkalmazni.
- 4 évesen: 4- 5 szavas mondatokban képes beszélni. Ragokat és múltidőt is használ. Képes elmesélni egyszerű történeteket. Mások is értik már a beszédét.
- 5 évesen: Nyelvtanilag helyesen kapcsolja össze a szavakat és jövő időt is használ már.
- 6 évesen: Minden hangot tisztán tud ejteni és elvont fogalmakat is megért (Krenács, www.tunderidotorneni.hu).

Gósy Mária kisgyermekkorú beszédfejlődést három meghatározó részre osztotta.

„A kisgyermekkorú beszédfejlődés (Gósy, 1997:27)

- *Beszédészlelés (érzékelés és észlelés együttese: beszédpercepció)*
- *Beszédmegértés*
- *Beszédprodukción*

A beszédfejlődés szakaszai sorrendben követik egymást. A *beszédfeldolgozás* folyamatának két összefüggő része van: a beszédészlelés és a beszédmegértés. Első nagy szakasza a **beszédészlelés**, ami a beszédhangok és hangkapcsolatok felismerését jelenti. A gyerekek felfedezik, hogy a szavak kisebb egységekből, vagyis hangokból állnak, és megtanulják a különböző hangkapcsolatokat azonosítani. A gyerekeknek hatévesen észlelni kell a hangok helyét a hangsorokban. Ha a beszédészlelés nem megfelelő, akkor a gyermek szókinccse elmaradhat, mert nem ismeri fel az új hangsorokat. Pontos beszédészlelésre van szüksége, hogy új szavakat megtanuljon. Fontos a szemtől- szembeni beszéd, hogy lássa a gyermek a beszélő arcát és szájmozgását. A beszédfeldolgozás következő szakasza a **beszédmegértés**, ami már bonyolultabb és nehezebb folyamat. A beszédértés három szintből áll. Először a hallott szót érti meg, ez a szóértés. Nem csak meg tudja ismételni, hanem megérti a jelentését is. A következő a mondatértés, majd a

szövegértés. A beszédészleléshez és beszédértéshez szükséges még a verbális emlékezet, szériális észlelés, transzformációs észlelés, beszédhang megkülönböztetés, beszédritmus észlelés és a vizuális észlelés (Tamás, 2009).

A beszédfejlődésnek megvannak a feltételei. A normál beszédfejlődéséhez szükségesek az ép beszédszervek (gége, nyelv, hangszálak, szájpadlás stb.), ép hallás és a többi analizátor megfelelő működése (auditív, vizuális észlelés, látás-tapintás), végül az egészséges idegrendszer. Nélkülözhetetlen a folyamatos beszélő környezet is (Dankó, 2016).

Egyik leggyakoribb probléma szokott lenni az óvodás korú gyerekeknél, a beszédészlelés és a beszédmegértés nehézsége. Gósy Mária nyelvészprofesszor, ezt már kutatásaiban sok éve felismerte. Kidolgozta, ennek vizsgálatát és kezelésére szolgáló terápiát is. Ezeknek a nehézségeknek a felismerése, azért fontos, mert iskolában a tanuláshoz és az olvasás elsajátításához az alapja az életkorának megfelelő anyanyelvi tudás. Ha a beszédmegértési és beszédészlelési folyamatokban elmaradások vannak, akkor az iskolai teljesítményben, kudarcok és nehézségek fordulhatnak elő. Ezeket az elmaradásokat, az iskolakezdésig a gyermek életkori szintjére kell fejleszteni, az iskolai kudarcok megelőzése érdekében. Az anyanyelv minden területének a fejlesztése az óvodáskorban végezhető a leggyorsabban és leghatékonyabban. Kutatásai szerint, ezek fejlesztése a családi életben, otthon működik a legnagyobb hatásokkal. A család, a szülő, az édesanya teheti a legtöbbet gyermekük beszédfejlesztése érdekében (Gósy, 2009).

A beszédészlelést és megértést leghatásosabban a mindennapi célzott, játékos beszélgetéseken keresztül lehet fejleszteni. A beszédészlelési és beszédmegértési nehézségeket nehezen vesszük észre, sokáig rejtve maradhatnak, ezért ennek megoldása sokszor késik. A gyerekek képesek ezeket a problémákat kompenzálni. Minél később derül ki, annál lassúbb lesz a fejlődés. Az óvodában ezért, minden életkorban játékos fejlesztést ajánlatos alkalmazni, nagycsoportban pedig már elengedhetetlen feladat. Minél fiatalabb a gyermek, annál hamarabb érhetünk el eredményt (Odráné, 2002).

„A beszédészlelés és beszédértés gyengeségeinek tünetei lehetnek: (Tamás, 2009:11)

- *késik a gyermek beszédfejlődése*
- *nem érdekli a mese*
- *kevés szókinccsel rendelkezik*
- *nyelvtanilag helytelen a beszéde*
- *folyamatosan a szájra figyel, ha beszélnek hozzá*
- *nehezen tudja kifejezni magát*

- *a verseket, neveket, mondókákat nehezen tanulja meg*
- *fáradékony*
- *súlyos artikulációs hibákkal küzd*
- *olyan mintha nem figyelne soha*
- *a kisebbekkel játszik inkább*
- *nem érdeklődő*
- *megkésett dominancia*
- *keveset beszél az óvodában*
- *magatartási problémákkal küzd*

A beszédprodukción és a beszédpercepción az anyanyelvnek a két legfontosabb eleme. Egyformán fontos mindkettő, ezért a beszédészlelési és beszédmegértési folyamatok fejlesztése ugyanolyan fontos, mint az artikuláció vagy szintaktikai formák tanítása (Gósy, 1997).

A gyerekeknél kiemelt jelentőségű a mozgás. A beszéd- és mozgásfejlődés összefüggései című tanulmányban a szerzők a következő megállapítást teszik ezzel kapcsolatosan: „(...) *a mozgáskoordináció fejlesztése együtt jár a tanulási képességek fejlődésével*” (Rác – Földi – Barthel, 2012: 144). Hangsúlyozzák, hogy „azok a gyerekek, akiknél beszédfejlődésről, beszédészlelési elmaradásról, a beszédprodukción zavaráról, gyenge beszédhallásról és beszédartikulációról számoltak be, az iskolaérettséget tekintve részfunkció-veszélyeztetettek. Mindezek a funkciózavarok megnehezítik az olvasás és írástanulás sikerességét” (Marosits, 2000, idézi Rác – Földi – Barthel, 2012: 144). Dewey a vizsgálatai alapján arra hívja fel a figyelmet, hogy „minden mozgásproblémás gyerek figyelmi, tanulási és szociális téren veszélyeztetett” (Dewey, 2002, idézi Rác – Földi – Barthel, 2012: 144).

A hároméves gyermek beszédének jellemzői:

A kisgyermek beszéd tanulása, hosszú és összetett folyamat. A családon belül, a gyermek és az édesanya kapcsolata kiemelt fontosságú hároméves korig. Később, egyre nagyobb szerepet tölt be az óvoda, mert a gyermek a nap nagy részét ott tölti.

„A beszédet a gyermek hallás után sajátítja el – többé-kevésbé sikeresen. A családban megvalósuló beszédtanítás nem tervezett, nem tudatos tevékenység. A tudatos beszéd és kiejtés gondozás, kiváltképpen az életkori beszédhibák szakszerű feltérképezése és megszüntetése, valamint a szép, hangsúlyos magyar beszéd megalapozása az óvodáztatás idején az óvodapedagógus feladata.” (Tóth, 2016: 8).

Ezekből kifolyólag, egy óvodapedagógusnak fontos ismerni azt, hogy mi jellemzi az óvodába kerülő gyermek beszédét, hogy időben felismerje az esetleges elmaradásokat, zavarokat.

A hároméves gyermek beszédének jellemzőit Pólya Miklósné: Anyanyelvi játékok gyűjteménye óvodásoknak című könyve alapján ismertetem érintőlegesen:

Kétéves kor körül képes a gyermek elsajátítani az anyanyelvet. Ebben a korban a kéttagú mondatok a jellemzők. A beszédfejlődés leglátványosabb eredmény két és fél- hároméves korra tehető. Ebben a korban jellemző a pöszeség, selypítés. Legfőképp a s, sz, zs, c, dz, cs, k, g, r hang képzésében tapasztalhatók hibák, a fogak hiánya, és a beszédszervek izmainak a fejletlensége miatt. Megjelenik a szavak jelentésének megértése, fokozatos megszilárdulása. Az aktív és passzív szókincs gyarapodása felgyorsul. A helyzetű beszéd lesz a jellemző. Jellemző, hogy egyes szám első személye helyett, egyes szám harmadik személyben beszél saját magáról. Az óvodás gyermek gondolkodása én központú, keveri a valóságot. Emlékezete még labilis, könnyen téveszt, könnyen befolyásolható. Fogalomalkotása globális jellegű. Cselekvését, beszédét az önállóságra való törekvési vágy és az utánzási hajlam motiválja. Hároméves korra megjelenik a második szociális szintér, az óvoda. Ebben a korban már, megjelenik a szó mögötti tartalom, ezért már szavakkal irányítható a gyermek. Megjelennek az összetett mondatok. Ebben a korban, nagy különbségek lehetnek a gyermekek beszédfejlődésében. Van olyan gyermek, akinek beszédalkotása jó, de beszédfejlődése el van maradva, szókincse és kifejezőkészsége szegényes. Ezek az elmaradások a környezeti tényezők miatt lehetnek legfőképp (Pólya, 1990).

2.2 Játék

„A játék. Az különös.

Gömbölyű és gyönyörű,

Csodaszép és csodajó,

Nyitható és csukható,

Gomb és gömb és gyöngy, gyűrű.

Bűvös kulcs és gyertya lángja,

színes árnyék, ördöglámpa”.

(Kosztolányi Dezső)

Fontos szót ejteni a játékról, mert a gyerekek a játékon keresztül fedezik fel és ismerik meg a körülöttük lévő világot. Minden gyermek szeret játszani. A játék nyelvén tudunk a gyerekekkel kommunikálni. A játéknak fontos szerepe van az anyanyelvi nevelésben. Beszédfejlesztő hatása van (Dankó, 2016).

„Játék során szabályokat állítanak fel, kinyilvánítják igényeiket, mérlegelnek, latolgatnak, megállapításokat kötnek egymással. Megpróbálnak érvényt szerezni akaratuknak, esetleg a társakhoz igazodva háttérbe szorítják azt. Mindezek a jellemzők serkentik a gyermek beszédaktivitását, a gyermek szociális fejlődésében meghatározó beszédfejlődést” (Dankó, 2016: 226).

Új szavak és fogalmak jelennek meg és ismernek meg játék közben. Változatos nyelvi formákkal találkozhatnak, gyakorolhatják az igeidőket, szófajokat és a mondatalkotást. Mindezek segíti az anyanyelv elsajátítását (Dankó, 2016).

Az Alapprogram szerint a játék, a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége, ezáltal az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze, ezért az óvodáskorú gyermekek, különféle játékaiknak fontos szerepe van az anyanyelvi és kommunikációs nevelésben. Ezenkívül leírja, hogy szabad játékfolyamat a kisgyermek elemi pszichikus szükséglete, melynek mindennap, visszatérő módon, hosszantartóan és lehetőleg zavartalanul ki kell elégülnie (363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet).

2.2.1 Játék sajátosságai a kisgyermekeknél

Játék sajátosságai:

- A játék szabadon választott tevékenység, melyben a gyermek önként vesz részt, külső kényszertől mentesen. Ő választja meg, hogy kivel, mit és meddig játszik.
- Örömezés kíséri a játékot, mely több forrásból is fakadhat, ilyen például a funkciógyakorlás („Én csinálom”). Az ismétlésekből, mely biztonság érzést nyújt számára, származhat az alkotás, létrehozás örömeiből, vágyteljesülés öröme is. Nem a végeredmény a fontos számára. Játék közben vágyak jelennek meg, megjelenik a kaland feszültsége.
- Csökkenti a belső feszültséget, segít az élmények feldolgozásában, az érzések elfogadásában. Kellemetlen konfliktusoktól megszabadul, mert az ismétléssel csökken a feszültség. A kellemes élmények újraélése is örömet okoz számára.
- A játék célja könnyen felcserélődhet, belső feszültségből ered. Céltudatos tevékenység.

- Jellemzi a kettős tudat, ami azt jelenti, hogy gyermeki játékban keveredik a valóság és a fikció, játékban minden mindenné válhat a képzeletében, ugyanakkor a kettőt el tudja különíteni. Az utánzás jellemző még a játéktevékenységre.
- A gyermek nagyon komolyan veszi a játékot, szinte azonosul a szereplőkkel.
- Együttérez játszótársaival, ezáltal játék közben az empátiát is fejleszti (Fáyné Dombi – Sztanáné Babics, 2013).

Játékában tanulja meg a társas kapcsolatokat, kommunikációs viselkedést, empátiás megértést, együttműködési készséget. Játékban fejlődik a gyermek személyisége, fejlettsége is megmutatkozik közben. A játéktevékenység fejlődése a gyermek gondolkodásának fejlődésével párhuzamosan halad. Ahogy fejlődik a gyermek, változik a játékának módja, bővül tartalma és szintje. Mire felnőtt lesz, a játék már más szerepet tölt be az életében, szabadidős tevékenység marad. Összegezve, a játék tehát a gyermeki tanulás alapvető formája, tartalmi fejlődése elősegíti a szociális, motorikus, és verbális tanulást. Fontos és nélkülözhetetlen a gyermekeknek, az ismereteinek a gyarapításához. A játékot és a játékosságot külön kell választani, mert a játék egy tevékenység a játékosság pedig egy magatartási forma. A játékosság segítségével az egész személyiséget fejlesszük a gyermeknél (Dankó, 2016).

2.2.2 A játék anyanyelv fejlesztő hatása

A gyermeki játékokkal több tudományterület is foglalkozott már. Különböző játék elméletek és irányzatok fogalmazták már meg a fogalmát és fajtáit. Sok elképzeléssel és több csoportosítással is találkozhatunk a szakirodalomban. Én Jean Piaget és Charlotte Bühler csoportosítását vettem alapul, játékpszichológiai szempontból:

Jean Piaget (1896-1980) 3 alapvető játékfajtát különböztet meg:

- exploráció (0-2 évesig)
- szimbolikus vagy fantáziajáték (2-7 éves)
- szabályjáték (7-8 éves)

Charlotte Bühler megjelenés időrendje szerint különbözteti meg a játékokat:

- gyakorló vagy funkcionális játék
- szerepjáték
- dramatikus játék
- konstrukciós játék

➤ szabályjáték

A játékfajták jellemzőit, anyanyelv fejlesztő hatásait röviden Charlotte Bühler által felállított megjelenési sorrendben, Dankó Ervinné: Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában című könyve alapján ismertetem és mutatom be.

Gyakorló játék:

Minden gyakorló játék jellemzője a funkcióöröm. Először a saját test (kéz, láb) felfedezése, majd a húzogató, tologató, lábbal hajtható kismotorok, autók, labdák, homokozó játékok lesznek a leggyakoribbak, amiben örömet leli a gyermek. Háromévesen már magasabb színvonalúvá fejlődik a játék és újabb funkciókkal bővül, bonyolultabb és összetettebb lesz. Három - négy éves gyerekeknek a hangok és ritmikus szavaknak az utánzása, ismétlése funkcióörömet okoz. Legfőbb motivációja a „magam csinálom”, ami érési folyamatának megfelelően egyre bonyolultabb és összetettebb feladatok vállalására ösztönzi. Meghatározója a tárgyakkal végzett manipuláció, a mozgás, ismétlés és utánzás. Szívesen utánozza a számára kedves személy szavait, mozdulatait. A szavak utánzását, legtöbbször mozdulatokhoz köti, de elsősorban a szavakkal való játék okoz neki örömet. Így a hangokkal és szavakkal való gyakorló játék a beszédfejlődésének egyik eszközévé válik. Együttes mondókázás, akár halandzsza szöveggel is jó gyakorlást nyújt, hogy a magán és a mássalhangzókat, hangcsoportok tiszta ejtését, annak artikulációját gyakorolja. Ezenkívül, a magyar nyelv dallamát, hangsúlyát, ritmusát is tanulja, gyakorolja. A beszédgátlások feloldásában is hatásosak a szavakkal való gyakorló játékok. Halandzsázás közben, spontán mód formálódik beszéd és kommunikációs készsége és indul meg beszédkedve. A szülőt és óvónőt utánozva megtanul kérdezni, kijelenteni, metakommunikációs eszközöket alkalmazni. Fontos, hogy biztosítsuk a funkció gyakorlást és hozzá kapcsolódó verbális örömet, mert később a szerepjátékig fejlődik. Az óvodapedagógus, a gyakorló játék megfigyelésével, információkat tudhat meg a gyermek beszédfejltségéről, ami hozzásegíti a csoportos vagy egyéni beszédfejlesztéshez kapcsolódó feladatokhoz is (Dankó, 2016).

Szerepjáték:

A szerepjátékról nagyon sok tanulmányt és könyvet írtak és készítettek. A szerepjáték, a gyermek által elképzelt világban játszódik „mintha helyzetben”. Nevezik ezt utánzó, fikció, fantázia, szimbolikus, projekciós stb. játéknak is. A korai szerepjátékot, felnőtt és gyermek közötti beszéd kapcsolat jellemzi. Az óvodapedagógussal zajló beszélgetés lesz a gyermekek számára a minta, hogy hogyan kell a társakkal kommunikálni, ezért fontos a felnőtt példakép. Ez segít a 3- 4 éveseknek, hogy eljussanak a gyakorló játéktól a szerepjátékig. A 4- 5 éveseknél, már a

játékeszköz és a képzelet lesz a központban, ez motiválja őket a játékra. Legfőképp a spontán beszéd dominál. Az egymással beszélőket vizuális kapcsolat is összefűzi, ezért megértik egymást pár szóval is. A szerepjáték fokozza a gyermekek beszédkedvét. Szerepjátékban megjelenik a kérés, a felszólítás, rá és lebeszélés, panaszkodás, tanácsadás, közlés, megbeszélés és hasonlók. Párbeszéd kialakulása jellemző, két- három szavas mondatokban. Rengeteg beszédalkalmat teremt, valójában egy verbális és kommunikációs gyakorlat a gyerekek számára. Új szavakat és fogalmakat tanul közben, gyakorolja a hangok kiejtését, morfémák helyes alkalmazását, igeidőket, ragozást és a szófajokat (Dankó, 2016).

Konstruáló játék:

A konstruáló játék átmenetet képez a játék és a munka között. A három- négy évesekre jellemző a tervezés nélküli manipuláció. Sokszor meseszereplőknek, babájuknak építenek házat vagy garázst. A megfigyelések szerint a nehezebb feladatokat általában hangos beszéddel követik. Későbbiek folyamán az építés már céltudatosává válik és a kommunikáció igénye is megnő. Gyakran kapcsolódik szerepjátékhoz, de valamikor csak alkotás örömeért konstruálnak. Napokon keresztül is folytathatják ugyanazt a játékot. Építés, konstruálás közben kreativitása, önállósága, alkotó fantáziája, problémamegoldó képessége, mozgáskoordinációja és beszéde is fejlődik. A társakkal végzett konstruálás, kommunikációs helyzeteket teremt, mert meg kell beszélniük, hogy mit építenek és hogyan. Kérdések, válaszok, viták, megbeszélések és folyamatos párbeszéd lehetnek játék közben. A környezetében szerzett tapasztalatokat, megfigyeléseket a játékában alkotó módon feldolgozza.

„Kovács György szerint konstruálás eszközei a következők lehetnek:

- *anyagfélések (pl.: papír, kő, gyurma, természeti anyagok stb.)*
- *tematikus játékszerek (pl. közlekedési, orvosi, baba stb.)*
- *építőkockák és egyéb játékeszközök*
- *környezetében lévő eszközök (pl. sapka, sál, bot)” (Dankó, 2016: 223-224)*

„Sugárné Kádár Júlia kutatásai eredményei alapján állapította meg, hogy a játéknak nagy a beszédfejlesztő hatása, annak ellenére, hogy óvodáskorban – minden életkor esetében – ebben a játéktevékenységben a legkisebb számú a gyermekek által használt szómennyiség” (Dankó, 2016: 225).

Játék közben megtanulják, hogy segítséget kérjenek és hogy távolabbról is szólhatunk a másinak. Gyakorolja a kérést, tudakozást, véleménynyilvánítást és a spontán beszédet a játék közben. A felmerülő problémákat megvitatják, metakommunikációs jelzéseket tanulnak, használják az emóciókat (örömet, bosszúságot stb.).

Szabályjáték:

A különböző szabályjátékoknak nagy szerepük van a verbális és a nem verbális tanulásban a beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztésében is. A játék lényege a játékszabályok betartása. Itt már nem a funkció gyakorlásból és a szerep vállalásból, hanem a szabályok betartásából fakad az öröm. A gyermek spontán játécai mellett jelennek meg, ezek az óvodapedagógus által kezdeményezett játékok. Az óvodapedagógus feladata, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését és figyelmét, majd röviden és érthetően elmagyarázza a játékszabályokat. A szabályok vonatkozhatnak mozdulatokra, helyre, időre, szövegre, és még másokra is. Ezek a tanulásnak egyik legfőbb módszereként jelennek meg, a szabadidőben vagy pedig tevékenységekhez kötve. A könyv alapján megkülönböztetünk a szabályjátékoknak két fő csoportját: a *mozgásos szabályjátékok* és az *értelemfejlesztő játékok* (Dankó, 2016).

Mozgásos szabályjátékok: Ide tartoznak az énekes népi játékok, körjátékok, fogócskák, csoportos népi játékok, labdajátékok, szembekötődik, versenyjátékok stb. Az óvodában a mozgásos szabályjátékokat játszhatjuk játékidőben, testnevelés tevékenységben, vagy csak reggeli frissítő tornaként is. Fejleszti a nagymozgásokat, finommotorikát, testsémát, percepciót és a beszédet. Nagyon sokféle és változatos játékok léteznek. A mozgásos szabályjáték közben, a gyerekek sok információt gyűjtenek, és játék közben megismerkednek:

- a tárgyak neveivel (pl. a tornaszerek neveivel, eszközökkel stb.),
- testrészeknek a neveivel (pl. fej, áll, váll, törzs, nyak, homlok, csukló stb.),
- cselekvések nevével, az igék különféle módú és idejű ragozásával (pl. szalad, ugrál, fut, lépked, fordul stb.),
- időbeli és térbeli relációkkal (pl. fent, lent, alatta, felette, körbe, mögötte, később, előbb stb.),
- mennyiségi és hasonlósági relációkkal (pl. nagy, kicsi, kevés, több, egyforma, különböző, ennyi, annyi stb.),
- színek és formák neveivel (pl. kör, négyzet, félkör stb.),
- ellentétpárokkal (pl. világos-sötét, halk- hangos stb.) (Dankó, 2016).

Népi gyermekjátékok egyik csoportja az *énekes játékok*. Ide soroljuk a fogyó és gyarapodó játékokat, szöveges, szerepcserélős játékokat. Énekes játékok alatt, megtapasztalják a mozgás élményét, ritmikus dallamokat, ritmikus szavakat, verseket, párbeszédet gyakorolhatnak. Ilyen például a „*Hol jártál báránykám?*”, „*Gyertek haza ludaim!*”, „*Kecske ment a kiskertbe*”, „*Csön-csön gyűrű*”. Ezeket a játékokat kiegészíthetik nyelvtörőkkel, kiszámolókkal, népi mondókákkal is, melyek olykor halandzsa szövegűek. A népi játékok között vannak ügyességet, erőt, szellemi munkát igénylő játékok is. Népi játékeszközök készítése alatt ismerkednek a népművészetben megtalálható régi szavakkal, jeles napokkal, természetes anyagokkal melyek a szókincsüket is bővíti, ilyen például a *csuhé, adventi koszorú, barka* (Dankó, 2016).

„*Ezek a szabályjátékok együttesen biztosítják a gyermekek számára:*

- *a játék,*
- *a mozgás,*
- *a ritmus,*
- *az érzelmek,*
- *a beszéd esztétikai élményét*” (Dankó, 2016: 238).

„*Az énekes népi gyermekjátékok, a népi gyermekköltészet és a népi csoportos játékok (fogyó-gyarapodó és a szerepcserélő játékok) megjelenhetnek a gyermeki játékokban és a különböző tevékenységi formákhoz kapcsolódva. A népi játékokhoz tartoznak különböző erőt és ügyességet megkívánó, vagy éppen szellemi erőfeszítést igénylő játékok is*” (Dankó, 2016: 239).

Értelemfejlesztő szabályjátékok: Ide soroljuk az észlelést, érzékelést, figyelmet, megfigyelőképességet, ismereteket, gondolkodást és beszédkészséget fejlesztő játékokat (dominó, kártyajáték, társasjáték, nyelvi játékok stb.).

Ezekhez a játékokhoz, már magasabb szintű szociális és értelmi fejlettség szükséges. Az értelemfejlesztő játékok öt- hét éves gyermekek beszédnevelésének fontos eszköze. Játék során a gyerekek problémákat vetnek fel, kérdeznek, állításokat fogalmaznak meg, egyszóval beszélniük kell közben. A verbalitás állandó kísérője a percepciófejlesztés, amit egymástól nem lehet elválasztani. Az iskolára készíti elő a gyerekeket, mert például a szabályokat be kell tartani. Fejlődik közben önuralmuk, türelmük, logikus gondolkodásuk, figyelmük, megfigyelő képességük stb. Ide tartoznak a „*Mi van a zsákban?*”, „*Mi változott meg?*”, „*Mit visz a kishajó?*”, külvilág hangjainak utánzása, és még hasonló játékok (Dankó, 2016).

3. Beszédfejlesztés a Szennai Fekete László Óvodában

Szaktervezésem elméleti fejtegetéseit, szakirodalmi megállapításait össze kívántam vetni a gyakorlattal. Azoktól akartam információkat, módszertani ismereteket kapni, akik nap mint nap felelősen látják el az anyanyelvi nevelés fontos feladatát. Kutatásom célja volt, hogy megtudjam, a helyi óvodában az óvodapedagógusoknak mi a tapasztalatuk az óvodába érkező gyerekek beszédállapotáról. Mennyire gyakori a beszédproblémás gyermek? Melyek a leggyakrabban előforduló problémák? Milyen lehetőségeket használnak ki a csoportban, a nap folyamán a beszédfejlesztésre? Mennyire tartják fontosnak a játékok szerepét a beszédfejlesztésben, és hogyan alkalmazzák ezeket a mindennapokban, továbbá, hogy megismerjem, milyen beszédfejlesztő játékokat játszanak?

3.1 Strukturált interjú

Kutatásomhoz a Szennai Fekete László Óvodában két óvodapedagógussal készítettem strukturált interjút. Azért választottam ezt kutatási módszert, mert hasonlít a kérdőíves adatfelvételhez, tehát előzetesen átgondolhattam, megtervezhettem kérdéseimet. Ugyanakkor az interjú, mint kvalitatív vizsgálati mód, teret ad az egyéni, spontán megnyilvánulásoknak, nagyobb szabadságot a válaszadók számára mind terjedelemben, mind tartalomban. Nincsenek beleszorítva feleletválasztás kategóriájában, nem csak adott válaszok között választhatnak, s meglátásaikat mélyebben, részletesebben, saját szavaikkal tudják elmondani, kifejtetni, így több információhoz juthatok. Nem számokat és mennyiségi mutatókat vártam a vizsgálatról, hanem a tapasztalatok megfogalmazását. Ehhez az interjút közvetlenebbnek és informálisabbnak érzetem. Ismertem már személyesen az interjú alanyokat, és a helyszínt is, ezért az interjú baráti és közvetlen hangulatban zajlott.

A szennai óvoda 1978-ban nyitotta meg kapuit. Jelenleg két vegyes csoporttal működik, a Pílangó és a Katica csoporttal. A gyermekek létszáma általában 50- 60 fő. Jelenleg 42 gyermek jár az óvodába. Hat településről jönnek a gyermekek ide. Kaposvár, Kaposzardahely, Patca, Zselickisfalud, Szilvásszentmárton és Szenna. Az óvodás gyermekeket „Saját program” alapján nevelik. Hangsúlyt fektetnek a prevencióra, lábholtozat javító mindennapos testnevelést vezetnek be. Az arra rászoruló gyermekeket logopédus, fejlesztőpedagógus látja el. Gyakran szer-

veznek túrákat, kirándulásokat a zselici dombokba, völgyekbe. Kiemelt szerepet kap az óvodában a hagyományok ápolása, ünnepek megtartása. A népi hagyományok és az ünnepkörökhöz kapcsolódó népszokások felelevenítésén keresztül próbálják a gyermek erkölcsi és érzelmi nevelését hatékonyabbá tenni.

Az intézmény személyi feltételei:

- ❖ intézményvezető
- ❖ négy szakképzett óvodapedagógus teljes munkaidőben az intézményvezetővel összesen
- ❖ két dajka teljes munkaidőben
- ❖ utazó gyógypedagógus, tánctanár, külső fejlesztőpedagógus hetente két alkalommal

Az óvodában a nevelőmunkát az óvodapedagógusok végzik lépcsőzetes munkakezdéssel. Havi váltásban, két csoportban két- két óvónő és egy- egy dajka látja el a gyermekek nevelésével, fejlesztésével kapcsolatos feladatokat.

A helyi programot 2004 óta használják, amit a néphagyomány ápolása köré építettek. Ez természetesen törekvés, hiszen a település többek között arról nevezetes, hogy szabadtéri néprajzi gyűjteményt működtet, s a környéken, itt élt a lakosok körében a legtovább, az I. világháborúig, a népviselet. 2009 szeptemberében programjukat kiegészítették a kompetencia alapú programcsomaggal. A kompetencia nevelésük lényege, hogy a tudást tapasztalatokon keresztül szerezzék meg az óvodások, és az élet különböző területein, ezeket a tudásukat tudják használni, alkalmazni is. Az ismereteket négy őselem köré csoportosították: tűz, víz, föld, levegő (Szenna község hivatalos honlapja, 2014).

A Katica csoport 21 gyerekből áll, ebből hét nagycsoportos, hat középső csoportos és nyolc kiscsoportos van. Sajátos nevelést igénylő két fő van, hozzájuk hetente kétszer a szakszolgáltatástól jön ki egy logopédus, aki fejleszti őket. Logopédia fejlesztésre öt gyermeknek van szüksége, őket is heti kétszer szintén a szakszolgáltatástól kijövő pedagógus fejleszti.

Pillangó csoport szintén 21 gyerekből áll, ebből nyolc nagycsoportos, öt középsőcsoportos, és nyolc kiscsoportos. Sajátos nevelést igénylő gyermekből négy van és logopédushoz pedig öt gyermek jár.

A külső kéthetes gyakorlatomat, a Katica csoportban töltöttem. Gyakorlati időm alatt a vezető óvodapedagógussal megbeszéltem, hogy a szakdolgozatomhoz szeretnék interjút készíteni két óvodapedagógussal, ebben az óvodában. Az ő javaslatára a másik csoport két óvónőjére esett a választás azért, hogy beletekinthessek a másik csoportnak is a napi életébe, és hogy láthassam,

hogyan zajlik náluk az anyanyelvi nevelés. Ezenkívül az egyik óvónő negyven éve dolgozik a szakmájában, tehát nagy tapasztalattal rendelkezik. Társa pedig, logopédiai szak óvodapedagógusi, kiegészítő képzést is végzett, az óvodapedagógus diploma után.

Az interjúmhoz a két óvodapedagógussal felvettem a kapcsolatot személyesen és külön-külön elbeszélgettem velük. Interjúvázlatot készítettem erre az alkalomra, amit megmutattam a két óvodapedagógusnak, hogy láthassák, miről szeretnék kérdéseket feltenni majd az interjú során. Az interjúvázlatról beszélgetésünk közben, elmondtam, hogy miért rájuk esett a választásom. Elmondtam, hogy körülbelül 30- 40 percet fog igénybe venni az interjú, majd időpontot egyeztettem velük. Beleegyezésüket kértem, hogy az interjúról hangfelvételt készíthessek, ami az én munkámat segíti és könnyíti majd meg. Beleegyezésüket adták és megbeszéltük az interjú időpontját. Előbeszélgetés után véglegesítettem a kérdéseimet. Átgondoltam, hogy voltak-e olyan témák beszélgetésünk közben, amit nem érintettek a kérdéseim, de hasznos lenne beletenni a kérdéssorba. A beszélgetést átgondolva és a vázlatommal összeegyeztetve, megbizonyosodtam, hogy a témámat lefedik az általam elkészített interjú kérdések.

Mindkét óvodapedagógussal személyesen és külön-külön készítettem el az interjút. A délelőtti óvónőnek a legalkalmasabb időpont, a délelőtt 11 óra volt, mert addigra megérkezett a váltótársa, a másik óvodapedagógus, így tudott rám időt szakítani, nyugodt körülmények közt. Az óvodában az emeleten elhelyezkedő irodában nyugodt légkörben tudunk zavartalanul beszélgetni. Másnap készítettem el a második interjút a másik óvodapedagógussal, akinek a délután egy óra volt megfelelő, mert addigra a gyermekeknek a mesét lefekvésnél elolvasta és elaltatta őket. Alvásidő alatt kiültünk a folyosóra, ahol az ajtót félig behajtottuk, így hallotta a csoportból kiszűrődő gyermekhangokat. A dadus a csoportban maradva, altatta azokat a gyerekeket, akik még nem aludtak. Így a folyosón, a padon ülve tudtuk az interjút elkészíteni. Mindegyik óvodapedagógussal ismerjük egymást régebb óta, ezért tegező viszonyban voltunk és az interjú is így zajlott. Az interjúra tervezett 30- 40 perc elég idő volt, hogy befejezzük a beszélgetést.

Strukturált interjú kérdések:

- 1. Szia, mesélnél kicsit magadról?*
- 2. Mit tapasztalsz, hogy milyen beszédproblémák a leggyakoribbak a gyerekeknél?*
- 3. Szerinted, mikortól érdemes elkezdni a játékos beszédfejlesztést?*
- 4. Milyen anyanyelvi játékokat játszatok a csoportban?*
- 5. Ezeket a játékokat milyen rendszerességgel játsszátok, és milyen napszakban?*
- 6. Hogyan alkalmazod ezeket a játékokat?*
- 7. Milyen eredményeket tapasztalsz?*

Az interjú válaszait kielemeztem és ami kiderült számomra, hogy az óvónők elhivatottak és minden adandó lehetőséget kihasználnak a nap folyamán a gyerekeke beszédének fejlesztésére. Anyanyelvi nevelésük minden tevékenységiformában megjelenik. Sokat mesélnek és mondókáznak, amire nagy szükség van szerintem. Az anyanyelvi játékokat sokszor összekötik mozgással, ami bizonyítottan hatékonyabb a gyermek fejlődése szempontjából és a gyerekeknek szórakoztatóbb is. A mozgás és a ritmus együttesen segíti a gyermekek kognitív és motoros képességeiket is. Ha mozgással kísérik a mondókázást, akkor hamarabb meg is jegyzik a szövegét. Elhivatottságuk összhangban van az óvodájuk nevelési programjával. A csoportokban kellemes hangulat, derűs légkör van, látszik, hogy a gyerekek szeretnek az óvodában lenni. Megerősítették az interjúk azt a felvetésem, hogy valóban egyre nagyobb szükség van a beszédfejlesztésre, mert előző évekhez képest több a beszéd problémás gyermek. Otthon a családokban kissé háttérbe szorult az élő beszéd a gyerekek felé, ezért az anyanyelvi fejlesztést minél hamarabb célszerű elkezdni az óvodában. Egyszerű kis mondókákkal, kiszámolókkal, höcög-tetőkkel, ölbeli játékokkal kezdik el a játékos fejlesztést. Évek alatt az óvodapedagógusok szerint csökkent a mesét olvasó szülőknek a száma, kevesebb a mondóka és éneklés otthon, ez megmutatkozik a gyerekek beszédhibáiban. Sok a pösze gyermek, ezenkívül a beszédmegértés és a beszédészlelés is problémát okoz több gyermeknél. Előfordul egy- egy dadogó gyermek a csoportokban, de nem ez a jellemző. A logopédussal együtt dolgoznak, az óvodapedagógusok segítik egymás munkáját. Artikulációs, nyelv és ajakgyakorlatokat is gyakran alkalmaznak a hangképző szervek erősítésre. A hangutánzásokat minden gyerek szereti, előszeretettel játsszák. A mozgással egybekötött mondókázást napi szinten játsszák mindegyik csoportban. Ezekbe az egyszerű játékokba, már a kiscsoportosok is be tudnak kapcsolódni, hogyha a szöveget nem is tudják teljesen. Nagyon hatékony az évek óta működő népitáncos foglalkozás ebben az óvodában. Örömmre, részt tudtam venni én is több ilyen foglalkozáson és látható volt, hogy a gyerekek nagyon élvezik a játékos foglalkozást. A dallam, a ritmus, a mozgás, mind hozzá segíti a

gyerekeket az anyanyelvi neveléshez. Megerősített benne, amit Dankó Ervinné: Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában című könyvében a szabályjátékoknál olvastam és a szakirodalom bemutatásánál elemeztem. Mégpedig, hogy a mozgásos szabályjátéknak nagy szerepük van a verbális és nem verbális tanulásban, a beszédmegértés és beszédészlelés fejlesztésében. Nagyon sok lehetőséget láttam a néptáncban, a gyerekek beszédfejlesztésére. Több játékkal bővült itt, eddigi tudásom. Nagyon jól kiegészíti az óvodában ez tánc, a mozgásos játékok az óvodapedagógusok anyanyelvi nevelését, beszédfejlesztését. Saját tapasztalatom volt, hogy a szerepvállalás körjátékokat szívesen játszanak a gyereke, még a kicsik is. Igaz nekik még sokat kell segíteni, de örömeiket lelik benne. Sok mondókát és éneket ismernek mindkét csoportban a gyerekek.

Az interjúk teljes terjedelmükben az 1. sz. és a 2. sz, mellékletben olvashatók.

3.2. Eredmények

Az interjúk előtt áttanulmányoztam az óvoda nevelési programját, ahol kiemelik az anyanyelvi nevelés általános feladatai között a beszédészlelés, a beszédértés, a szókincsbővítés és az összefüggő, tiszta beszédnek a fejlesztését. Nyelvi kifejezőkészség kialakítását, verbális és nem verbális jelzések tanulását és gyakorlását.

Amit az interjúk során és a kéthetes külső gyakorlatom alatt tapasztaltam az óvodában beszédfejlesztés, anyanyelvi nevelés során, nagyon pozitív volt. Az interjúalanyok szavaikból kiderült, hogy szakmai munkájuk, elhivatottságuk összhangban van az óvodájuk nevelési programjával. Az anyanyelvi nevelés az egész nap folyamán érvényesül és jelen van a csoportokban. Nagyon sokat beszélgetnek a gyerekekkel. Különös figyelmet fordítanak a gyermekek beszédkedvének alakítására. Sok lehetőséget teremtenek, arra, hogy a gyerekek szeressenek és merjenek kérdezni, és kérdéseikre választ is kapjanak. A tevékenységekben szívesen és örömmel kapcsolódnak be. Frontálisan, egyénileg, mikrocsoportokban is együttműködőek. A beszélgetőkör napi szinten megjelent a csoportokban, az elhangzott ismereteket felidéztek, átismételték. Mondókák és a játékos testnevelés egy héten többször megjelenik a délelőtti folyamán, ezek legtöbbször frontális és tervezett. Mese napi szinten van lefekvésnél. A versek és énekek, mondókák rendszeresen, naponta több alkalommal is előkerülnek. Meglátásom szerint egyik legkedveltebb tevékenységi forma a mozgás, amiben mindig örömmel vesznek részt. Részt vettem többször az óvodában a néptánc, népi játék foglalkozáson. Szülőként más szemmel láttam, a néptáncot az óvodában. Úgy gondoltam, hogy alap tánclépéseket tanulnak a gyerekek. Most végzős óvodapedagógusként és belemélyedve a beszédfejlesztés témába, teljesen más szemmel látom már a

gyerekeknél a néptáncot. Fantasztikus lehetőségek tárháza a népitánc, a beszédfejlesztés, anyanyelvi nevelés terén. Valójában az egész néptánc oktatás egy játékos beszédfejlesztő foglalkozás. Tánclépések, mint én szülőként gondoltam, még nincsenek. Annál inkább az artikulációs gyakorlatoktól kezdve, a nyelvtörőig, a dallamba bújtatásig, az éneklés, a láncmesék, amit a gyerekekkel együtt mondanak, folytatnak. Folyamatos párbeszéd a gyerekekkel, a sok- sok körjáték, a halk és hangos, lassú- gyors ellentétpárok gyakorlása. Szókincsük folyamatosan gyarapodik a foglalkozás alatt, mert rengeteg népi, régies szó jelenik meg a dalokban és a mondókákban. Fejlődik beszédmegértésük, figyelmük, emlékezetük, beszédritmusuk, beszédhallásuk. A testtudatot, a téri orientációt is fejleszti a gyerekeknél a sok mozgásos játék.

Amit én itt a gyakorlatom alatt tapasztaltam, az, a beszédmegértési problémák, a beszéd ritmusának nehézsége és az artikulációs nehézségek és hibák a gyerekeknél. Nagyon sokfajta játékot játszanak ezek fejlesztésére. A Pillangó csoportban a beszédfejlesztésnél, anyanyelvi nevelésnél többször megjelennek az artikulációs gyakorlatok és a nyelvtorna, mint a Katica csoportban. Játékos testneveléssel összekötött légző gyakorlatok, mondókázások, ritmusjátékok, körjátékok, éneklések viszont mindkét csoportban rendszeresen vannak. A beszédmegértés fejlesztésére nagy hangsúlyt fektetnek mindkét csoportban. Minden tevékenységben megjelenik a beszédmegértés ellenőrzése. Beszélgetések és játékos feladatok alatt rendszeresen ellenőrzi az óvodapedagógus, hogy ki mennyire értette meg az elhangzottakat. Hallásfejlesztés is több játékban visszaköszönt, ilyen például a hangok felismerése, hangirányoknak a felismerése. - *Kinek a hangját halljuk*, - *Ki bújt el a takaró alatt* játék. Megfigyelésem szerint, fontos, hogy a beszédfejlesztés mindig játékos és pozitív légkörben történjen, hogy a gyerekek szívesen vegyenek részt ezeken a tevékenységeken. A Pillangó csoportban előszeretettel dramatizálnak a gyerekekkel, melyet az óvodapedagógus az interjúban a beszédfejlesztés legmagasabb beszéd-fokának nevezte. Dankó Ervinné csoportosításában is láthattuk, hogy az irodalmi tevékenységek, milyen sokféle lehetőséget nyújtanak a beszédfejlesztésre. Közöttük szerepelt a dramatizálás is. Meglátásom szerint a beszédfejlődésben nagy jelentősége van az utánzási készségnek, ezért is fontos az óvodapedagógus példaképe. A szép és érthető beszéd az óvodapedagógusnak elengedhetetlen.

Az interjúkat értékelve örömmel tapasztaltam, hogy a megkérdezett óvodapedagógusok az Alapprogram elveit ültetik át a gyakorlatba. Az interjúk azokat a szakirodalmi megállapításokat erősítik meg, melyek azt hangsúlyozzák, a játék valóban fontos szerepet játszik a gyerekek fejlődésében. Játék alatt nemcsak jól érzik magukat, hanem felfedezik a világot, kommunikálnak és tanulnak. A szabályok megtanulása, az együttműködés és a kreativitás mind hozzájárulnak

az anyanyelvű fejlődésükhöz. A mesék és versek hallgatása, a dramatizálás, bábozás, képekhez kapcsolódó különböző játékok, mozgás, tánc mind beszédfejlesztő hatású. A játék közben használt kifejezések, új szavak és mondatalkotás mind segítik a nyelvi készségeiket.

Az anyanyelvi és kommunikációs képességek fejlesztésének hatékony eszközei még az anyanyelvi fejlesztő játékok. Ezek a játékok minden esetben szabályjátékok. Célszerű, kiscsoportban, az óvodába érkezéskor már elkezdni anyanyelvi játékok egyszerű változatait. Ezután fokozatosan, ezekre építve egyre nehezebb játékokat válogatni a gyerekek adottságaihoz és életkorához megfelelően. A nap bármely szakaszában beilleszthetők és többféle tevékenység keretében alkalmazhatók. A megfelelő anyanyelvi játékot egy óvodapedagógus tudatosan választja ki és megteremti a játék feltételeket, esetleges eszközöket is biztosítja. Motivációt és az érdeklődést fent tartja, derűs, vidám légkört teremt a játékhoz. Játék közben az óvodapedagógus tapasztalatot szerez a gyerekek anyanyelvi szintjéről, beszédhibáiról is (Dankó, 2016).

3.3 Következtetések

A szakdolgozatomhoz nagy segítségemre volt Gósy Máriának több beszédfejlesztő könyve és Dankó Ervinné: Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában című könyve és több beszédészlelési és megértési játékgyűjtemény. Kutatásom alatt rengeteg információval bővült tudásom, ezáltal átalakultak nézeteim. Munkám során nagyon sok kérdésre kaptam választ, de ahogy beleástam magam a kutatásomba, még újabb kérdések fogalmazódnak meg bennem. Érdekesnek és izgalmasnak éreztem mindvégig a témát a dolgozatom megírása közben. A szakdolgozatom megerősített abban a tényben, hogy a játék alapú módszerek kiváló eszközei a beszédfejlesztés támogatására. Játék nélkül nincs tanulás a gyermekeknél. Mindenben szívesen vesznek részt, ha megfelelő motivációt kapnak hozzá. Ha az érdeklődésüket fel tudjuk kelteni, akkor a legkisebttől a nagycsoportosig örömmel játszák az általunk kezdeményezett játékokat. Minél több mondókával, énekkel, körjátékkal kell gyarapítani tudásunkat, hogy bármilyen adandó spontán helyzetet is anyanyelvi nevelésre használhassuk fel. Akár egy homokozás közbeni, mondókázás, egy hintázás alatti éneklés mind- mind fejleszti a gyerekek beszédét. Mozgásokkal egybekötött mondókázás és éneklés nagyon hatékonyan fejleszti a beszédet. Mondókákhoz és kiszámolókhöz, ezért érdemes kitalálni mozdulatokat. A beszédészlelésre és a beszédmegértésre nagy hangsúlyt kell fektetni az óvodában. Gósy Mária kihangsúlyozza több beszédfejlesztő könyvében, hogy ezek elmaradása kihathat, az iskolai teljesítményre a későbbi folyamán. Ebből kifolyólag, ezeket fejleszteni kell minden gyermeknél, a kudarcok megelőzése érdekében.

A kutatásom alatt szerzett ismereteimből kiindulva a gyakorlatom és az interjúkból szerzett tapasztalatokból szakirodalommal kiegészítve és támaszkodva összeállítottam egy játékgyűjteményt beszédfejlesztéshez. A játékgyűjteményhez felhasználtam: Odránné Kalina Krisztina, Játékos foglalkozások a beszédmegértés fejlesztésére (2002), H. Tóth István, Szóra készítő (2016), Gönczi Ferencné, Beszédfejlesztés és anyanyelvi nevelés (1990), Katona Kriszta, Mindenben anyanyelv (2018) című könyveket, melyek segítségével sok játék ötlettel gazdagodott tudásom. A csoportosítást Katona Kriszta, Mindenben anyanyelv könyve (2018) és Dankó Ervinné, Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában (2016) segítségével végeztem, különböző fejlesztendő területek szerint. Ezzel a gyűjteménnyel a jövőbeli nevelőmunkám során szeretnék segítséget nyújtani azoknak a pedagógusoknak, szülőknek, szakembereknek, akik hatékonyan szeretnék támogatni a gyerekek beszédfejlődését.

Az általam összeállított játékgyűjtemény a 3. számú mellékeltben található.

A játékokat nem rendeztem korcsoportok szerint, mert egyre több a vegyes csoport az óvodákban. Éles határ nincs a korcsoportok szerint. Egy kiscsoportos játékát játszhatja egy középsős is, és ugyanígy egy középsősét egy nagycsoportos is. Vannak játékok, melyek több részterületet is fejlesztenek egyszerre. A játékok a nap bármely szakaszában és bármilyen tevékenységbe beilleszthetőek. A kiscsoportosoknak még elég a hangutánzó játékok, gyakori mondóka, versek és mesék hallgatás

„Tanácsok a játékokhoz:

- *figyeljünk a fokozatosságra*
- *ügyeljünk rendszerességre, napi 2- 3 játékot is játszhatunk*
- *egyéniileg a fejlesztésénél maximum 15 perc, csoportosnál hosszabb is lehet*
- *a játékokat a mindennapi tevékenységbe ágyazva játsszuk*
- *játék közben lássák az óvodapedagógus száját*
- *ne mondjuk a „szó” és „mondat” kifejezéseket, helyette lehet azt, hogy: „Gondoltam valamire, ami...”*
- *a hangokat önmagukba ejtsük (pl.: k, nem „ká”, z nem „zé”)*
- *figyeltessük meg a hangképzést, mozgáshoz hívóképhez kössük (pl.: „z”- méhecske, „m”- medve, „s”- vonat)” (Tamás, 2009:15).*

4. Összefoglalás

A három- és hatéves gyermekek a nap nagy részét az óvodában töltik, ezért fontos az óvodában, anyanyelvi nevelésük és kommunikációs képességük fejlesztése, ezt az Alapprogram is magába foglalja. Az iskoláskor előtt az anyanyelvi nevelés a legfontosabb feladat, mert az írás és olvasásnak az alapfeltétele. Óvodapedagógusként ezért, célunknak kell lenni a gyermek beszédészlelésének, beszédmegértésének és beszédprodukciójának a fejlesztése. Egyformán fontos mindegyik terület párhuzamos és folyamatos fejlesztése. Ezeket nagyon sokféle módszerrel tudjuk az óvodában megvalósítani. Az Alapprogram leírja, hogy az iskolaérett gyermeknek már tudnia kell a gondolatait szóban kifejezni és a feléje áramló verbális és metakommunikációs információkat megérteni. Magánhangzókat és mássalhangzókat tisztán kell tudnia ejteni, különböző szófajokat használnia, érthetően és folyamatosan kell tudnia kommunikálni. Ha ezek nem teljesülnek, akkor tanulási problémái lehetnek majd az iskolában. Az óvodában a beszédfejlesztésre, minden adandó alkalmat ki kell használni. Óvodába lépéskor, minél hamarabb, kiscsoportban el kell kezdeni a ringatókkal, ölbeli játékokkal. Ezenkívül verseket, meséket mondjunk és közösen hangokat utánozzunk. A középsős gyerekekkel már egyszerűbb anyanyelvi játékokat tudunk játszani. A nagycsoportban pedig már elengedhetetlen feladat az anyanyelv fejlesztése anyanyelvi játékokkal. Kiemelt fontosságú az óvodapedagógus beszédprodukciója és a szemtől szembeni beszélgetés. Azért, hogy tudatosan is fejlesszük a beszédet, terveznünk kell előre. Figyelembe kell vennünk, hogy milyen korcsoportnak tervezünk, ismernünk kell azok életkori sajátosságait. A módszert, a célt és feladatokat meg kell határoznunk. Minél változatosabb és érdekesebb a gyerekeknek a fejlesztés, annál eredményesebb lesz. Nem szabad megfeledkezni, arról, hogy mindezt játékos keretek között, hiszen a játék a gyermek alapszükséglete. Kutatásom elején felvetődött kérdéseimre válaszokat kaptam. Sokszor találkozunk itt az óvodában pösze gyermekkel, de a beszédmegértési és beszédhallási nehézségekkel is gyakran szembesülnek az itteni óvodapedagógusok. Kihhasználják azt a tudományos tény, melyet Gósy Mária könyvei is megerősítenek, hogy a beszédészlelést és megértést a mindennapi beépített játékos beszélgetésekkel lehet a leghatásosabban fejleszteni. A szennai óvodában ezt reggeli beszélgetőkörben napi szinten alkalmazzák. Az óvodai tevékenységégek alatt is ezeket a játékos beszélgetéseket felhasználják a gyerekek beszédfejlesztésére. A fejlesztő hatású bábozás, mozgásos, zenei, énekes játékok nagy szerepet töltenek be a szennai óvoda életében. Heti két alkalommal megtartott népitáncos foglalkozásuk nagyban segíti az óvodában a csoportok

anyanyelvi nevelését. A beszédfejlesztés mellett nélkülözhetetlen a nagymozgások és a finommozgások fejlesztése is, mert a kettő párhuzamosan fejlődik, ezért minden reggel tornával kezdik a napot, amit hang, ritmus, légző, artikulációs gyakorlatokkal egészítenek ki. A Szennai Fekete László Óvodában készített kutatásom, a szakirodalmak és a gyakorlatom alatt szerzett tapasztalatom is azt igazolta, hogy a játék valóban fontos szerepet játszik a gyerekek életében és beszéd és anyanyelv fejlesztő hatása van. Az interjúkból, és az ott töltött gyakorlati időm alatt kiderült, hogy a szennai óvodában fontosnak tartják az anyanyelvi nevelést és beszédfejlesztést. Napi pár perces játékokkal is sokat tehetünk a gyermekek beszédfejlődésért. A logopédus munkáját segíthetjük már egyszerű játékokkal is, amit a nap bármely szakaszába beilleszthetünk, bármilyen tevékenységi formában is. A játékokat tervezetten, tudatosan vagy spontán helyzetben is alkalmazhatjuk a csoportban. Minél több éneket, mondókát, nyelvtörőt ismer az óvodapedagógus, annál könnyebb spontán helyzetben is alkalmaznia. Egyénileg, mikrocsoportban vagy akár csoportosan tudjuk már a gyermekek beszédfejlődését segíteni. A kutatásom hozzá segített, hogy nagyobb ismeretre tegyek szert a beszédfejlesztés témában, ami a mai mértékelen digitális, online világban aktuális és egyre több negatív hatása van a gyerekek beszédfejlődésében. Az itt szerzett ismereteimet biztosan tudom, hogy kamatoztatni fogom a jövőben óvodapedagógusként. A mellékletben megtalálható játékgyűjtemény segítségemre lesz az anyanyelvi nevelés tervezéséhez és bízom, hogy szakemberek és szülők is hasznát tudják venni a gyermekek beszédfejlesztésére.

5. Irodalomjegyzék

- 363/2012. (XII.17.) Korm.rendelet az Óvodai nevelés alapprogramjáról. Jogtár honlapja. Letöltés dátuma: 2024.02.15. forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
- Dankó E. (2016): *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*. Budapest: Flaccus.
- Fáyné Dombi A. – Sztanáné Babiics E. (2013): *Játékpédagógia*. A Szegedi Tudományegyetem honlapj. Mentorháló program. Letöltés dátuma: 2024.01.15. forrás: <http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jatekpedagogia/index.html>
- Gósy M. (2009): *A beszédészlelés és beszédmegértés fejlesztése: óvodásoknak*. Budapest: Nikol.
- Gósy M. (1997): *Beszéd és Óvoda*. Budapest: Nikol.
- Gönczi F. (2008): *Beszédfejlesztés és anyanyelvi nevelés: segédanyag óvodapedagógusoknak*. Debrecen.
- H. Tóth I. (2016): *Szóra készítő: háttérismeretek, fejlesztési lehetőségek óvodáskorúak beszéd- és kiejtés gondozásához*. Budapest: Flaccus.
- Katona K. (2018): *Mindenben anyanyelv: Fejlesztési lehetőségek játékokkal, gyakorlatokkal az óvodában*. Budapest: Raabe.
- Krenács D. (é.n.): *Beszédfejlődés*. Tündéri doktornéni honlapja. Letöltés dátuma: 2024.01.15. forrás: <https://tunderidoktorneni.hu/>
- Odránné Kalina K. (2002): *Játékos foglalkozások a beszédmegértés fejlesztésére: óvodai ütemterv és módszertani útmutató középső és nagycsoportosok*. Budapest: Nikol.
- Pólya M. (1990): *Anyanyelvi játékok gyűjteménye óvodásoknak*. Budapest: PMPI.
- Rácz K. – F. Földi R. – Barthel B. (2012): A beszéd- és mozgásfejlődés összefüggései. *Gyógypedagógiai Szemle*, 40(2), 136–145.
- Szenna község hivatalos honlapja (2014): Letöltés dátuma: 2024. 01. 15. forrás: <http://www.szenna.hu/?page=rolunk>
- Sword, R. (2021): Supporting Language Development in the Early Years. Ilkley: High Speed Training. Letöltés dátuma: 2024. 01. 25. forrás: <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/supporting-language-development-in-the-early-years/>
- Tamás E. (szerk.) (2010): *Megért/ő? – Csoportos beszédészlelés és beszédértés fejlesztése óvodásoknak*. Debrecen: Dinasztia Tankönyvkiadó.

6. Mellékletek

1. számú melléklet

Interjúk:

I. Interjúalany válaszai

— *Szia, mesélnél kicsit magadról?*

— Én negyven éve dolgozom óvodapedagógusként. Két gyermekem van, akik már felnőttek és van egy unokám. Hosszú évek óta dolgozom, a szennai óvodában. Két éve nyugdíjasként dolgozom már itt. Nagyon szeretem a gyerekeket, más pályát el sem tudtam képzelni magamnak. Dolgoztam tiszta csoportba is, de már hosszú évek óta vegyes csoportokkal dolgozunk.

— *Mit tapasztalsz, hogy milyen beszédproblémák a leggyakoribbak a gyerekeknél?*

— Tapasztalatom szerint a leggyakoribb a megkésett, akadályozott beszédfejlődés, az artikulációs hibák. Gyakori nálunk, hogy a beszédértés és észlelés területén elmaradások vannak, vagy a beszédszerveknél, illetve a hallással van gond. Hanghibák, pöszeség gyakran előfordul. Jelenleg a csoportunkban van dadogó gyermek is, illetve szelektív mutista gyermek is. Óvodába érkezéskor úgy kezdjük, hogy felmérjük a gyerekeket logopédus segítségével hároméves korban. Amikor a gyerekek beérkeznek az óvodába és problémát tapasztalunk, akkor a szakszolgálatról segítséget kérünk. Van beszéd-fogyatékoság esetén SNI-beszédlogopédusuk, aki heti rendszerességgel kijár és ellátja a gyerekeket. Többször vettünk észre az óvodába érkezéskor a gyerekeknél halláskárosodást, lenőtt nyelvet, ami akadályozta a tiszta beszédet és erre, mi hívtuk fel a szülő figyelmét.

— *Szerinted, mikortól érdemes elkezdni a játékos beszédfejlesztést?*

— A játékos beszédfejlesztést, illetve az anyanyelvi nevelést az óvodába érkezéskor megkezdjük. Már a beszoktatást a ringatókkal, mondókákkal kezdjük. Ilyen például: a Tente baba..., Hinta- palinta..., Kerekecske gombocska..., stb.

— *Milyen anyanyelvi játékokat játszatok a csoportban?*

— Az említett ringatók és mondókák mellett a játékos torna alatt végzünk hangutánzásokat, ilyen például szélsuhogás, nyelvgyakorlatok, szappanbuborék fújás, lufi fújás. Ezeket a mozgással kísért játékokat a gyerekek nagyon szeretik. Sokszor a beszoktatási időszakban, a síros gyermek is bekapcsolódik. Fontos a beszédszervek erősítése. Ajak

és nyelvi gyakorlatokat is végzünk. Mozgással egybekötött mondókákat hetente több alkalommal játszunk a délelőtti folyamán. Ilyenkor 8- 10 mondókát is elmondunk, mozgással kísérve. Ilyenek például:

- Változzunk helikopterré és berregjünk! – brrr...
- Változzunk kismadárrá! Iszik a kismadár, lenyeli! Iszik a kismadár és lenyeli! (terpeszben állunk, csípőre a kezünket és a fejünket előre és hátra billentjük)
- Szállnak, a madarak csattog a szárnyuk... (madár szárny mozgás utánózzuk)
- Cini, cini muzsika, táncol a kis Zsuzsika... (kisterpesz állunk, csípőre tesszük a kezünket és egyszer jobbra majd balra fordulunk, majd oldalra hajlunk)
- Jár, a falióra tik- tak jár, benne a manócska így kalapál... (énekeljük, közben mutogatjuk, hogy jár az óra, és hogy kalapál a manó)
- Nyuszi fülét hegyezi, nagy bajuszát pörgeti, répát rágja rop-rop-rop, nagyot ugrik hop-hop-hop! (közben játékos mozgással kísérjük)
- Ugráljuk, mint a verebek, rajta gyerekek! (ugrálunk közben)
- Emeljük a karunkat a magasba és mi leszünk a szellők! Hogy suhog a szellő? – sssss... Sim- sum fúj a szél, ez a kis fa, jaj, de fél! Minden ága megremeg, a levele leperreg. Ej-haj semmi baj, újra zöldül majd a gally! Peregnek a falevelek, szedegetik a gyerekek. Hullanak a falevelek, ugrándoznak a gyerekek.
- Fújja szél a fákat, letöri az ágat, reccs! (kezünket magastartásba emeljük, azok a faágak, a végén leguggolunk)
- Most búzát fogunk vetni! Elvetjük a búzát és megnő jó magasra! (nyújtózzunk jó magasra) Most pedig fogjuk meg a kaszát és lekaszáljuk! (mozgással eljátsszuk közben, amit mondunk) Kaszálj Pista kalapálj, holnap délig meg se állj! Kévébe kötjük, válunkra dobjuk és elindulunk a nagy dombra! Megtaláljuk a vízimalmot és a molnárt. Megkérjük a molnárt, hogy őrölje meg a búzáinkat. Lassan forog a kerék, mert a vize nem elég! Gyorsan forog a kerék, mert a vize már elég! (karunkkal körzünk előre, lassan, majd gyorsan) Most belapátoljuk egy nagy zsákba a lisztet! Kössük be a zsák száját! Feldobjuk a vállunkra! Most megkeressük a péket! Mit csinál a pék? Szítál! Szita, szita sűrű szita, ma szítálok, holnap sütök, neked egy kis cipót sütök! Megzsírozom, megvajazom...
- Mit mond a pék, ha meglátja a gyerekeket? Nincsen cukor, nincsen só, kilyukadt a kis zacskó. Gyertek, gyertek gyerekek, süssünk, süssünk perecet! Együk meg a perecet, gyorsan! Hám-hám-hám!

- Most emeljük fel az egyik lábunkat! Mondjuk közben: Fél lábadat felemeled, a másikat bicegteted! Bic- bic- bic, sántít a bibic! Most cseréljük meg a lábunkat! Ezt is megtornáztatjuk! Lóg a lába, lóga, nincsen semmi dolga...
- Most elindulunk vonattal! Ziki- zaka zakatol, ez a vonat valahol...
- Most csináljuk úgy, mint a kígyók: szszszszs... Hogy kúszik a kígyó?
- Elindul a rakétánk: - Egy, kettő durr- durr, rakéta indul! Figyeld a holdat, eléri holnap! - Hurrá!
- Fújjunk egy nagy lufit! Most egy szappanbuborékot! Integessünk a szappanbuboréknak!
- Elindul a vonat: S-sz, s-sz, be- sok súly meg sem mozdul, friss szenet, ha bekapok, messze-messze szaladok!
- Liccs- loccs, liccs- loccs! Megy a hajó a Dunán, lemaradt a kapitány...

— ***Ezeket a játékokat milyen rendszerességgel játsszátok, és milyen napszakban?***

— Anyanyelvi játékokat napi szinten játszunk. Az anyanyelvi nevelés a nap minden pillanatában és minden percében jelen van, mind délelőtt mind délután.

— ***Hogyan alkalmazod ezeket a játékokat?***

— Játékos tevékenységbe ágyazva, minden spontán helyzetet kihasználva játszunk ezeket a játékokat. Nagyon fontos a példa, az óvónői példamutatás, az óvónői beszéd, mondatalkotás. A vers, a mese is a gyermekek kedvelt tevékenységei közé tartozik. A mesék és versek célja, hogy a helyes mondatalkotásukat segítsük, szókincsüket bővítsük, hogy gondolataikat ki tudják fejezni helyesen. Természetesen ezeket a tevékenységeket anyanyelvi játékokba ágyazva valósítom meg. A játékokat én általában évszakokhoz, ünnepkörökhöz kötöm, ezzel egyben ismereteiket és szókincsüket bővítjük, ösztönözzük a helyes mondatalkotást, szóhasználatot, rag használatot. Ilyen játék például a „*Mit hozott az ős anyó?*” vagy a „*Tavasziündér*” - szólánc, illetve nagyon sok beszélgető helyzetet kezdeményezünk a gyermek beszédkészségének és kifejezőkészségének fejlesztése, kommunikációs-képesség fejlesztése céljából. Nagyon szeretik a szájról olvasást, a hangtalan beszédet, ami segíti az artikulálást. A csoportba járó, szelektív mutista kisgyerekekkel így kommunikáltunk, hogy beszéljen hangtalanul. Ebben csak később értünk el sikereket. Próbálkozások voltak, de nem kommunikált egyáltalán csak testbeszéddel. Most már kicsit jobban, halkán és artikuláltan beszél. A szájról olvasós játékot úgy játszunk, hogy kinek a nevét mondom hangtalanul. Ezt szoktuk artikulációs gyakorlatként játszani, illetve kedvelt játékok még az állathangok utánzása, például a kígyósziszegés, ezek szintén erősíti a beszédszerveket. Nagycsoportban a gyermekek eljutnak az önálló

mesemondás szintjére, kedvelt tevékenységük a dramatizálás, számomra a beszédfejlés legmagasabb beszédfoka. Nálunk még a picik és a legzárkózottabb gyermekek is megnyílnak és vetélkednek a szerepekért és segítséggel, örömmel élik át a mese átadását, hogy színházat játszunk. A nagyok pedig már önállóan mondanak mesét. A dramatizálással a metakommunikációs ismereteiket fejlesztjük. Az érzelmeket jelző gesztusokat, a mimikát, az arckifejezéseket a dramatizáláson keresztül is tanuljuk. Legjobban a fejdíszeket szeretem ezekhez jelképezni, mert akkor tudnak játszani a testükkel, mimikájukkal nem zavarja őket az eszköz, mert a fejükön van. Ezenkívül a legfontosabb még, hogy időt fordítsunk a gyermek meghallgatására, a kérdéseik megválaszolására.

— *Milyen eredményeket tapasztalsz?*

— Negyven év óvodapedagógus munkám alatt, egyre inkább tapasztalom, hogy sajnos egyre több a beszédhibás gyermek. A csoportnak kb. 70%-át kiszűri már a logopédus, akinek fejlesztésre van szüksége. Kevés gyermek van, akinek nincs beszédhibája, akinek megfelelő a szókincse, megfelelő a mondatalkotása. Nagyon sok a beszédében gátolt gyermek. Ebben a pici csoportban is, mint említettem, megtalálható a dadogó és a szelektív mutista gyermek is. Nagyon nagy szükség van az óvodai anyanyelvi nevelésre. Igazán, akkor tudunk elérni sikereket, ha a szülői is részt vesz benne, és otthon segíti és támogatja az óvodai, esetleges logopédiai munkánkat.

2. számú melléklet

II. Interjúalany válaszai

— *Szia, mesélnél kicsit magadról?*

— 2009-ben végeztem Sopronban óvodapedagógusként. Párhuzamosan végeztem a Csecsemő és kisgyermekgondozói képzést is, amivel 2010-ben végeztem. Utána logopédiai kiegészítő képzést is végeztem, akkor még népfőiskolán. 2009 szeptemberében kezdtem dolgozni óvodapedagógusként. Több óvodában és családinapköziben is dolgoztam a környékbeli falvakban. Telítve volt az óvodapedagógus szakma, ezért csak helyettesítőnek sikerült elhelyezkednem több éven keresztül. Két gyermekem született, akiket 2016-2019-ig otthon neveltem. Három éve dolgozom itt, a szennai óvodában és nagyon szeretek itt lenni.

— *Mit tapasztalsz, hogy milyen beszédproblémák a leggyakoribbak a gyerekeknél?*

— A pöszesség általános és gyakori, nagy számban fordul elő a csoportokban. Sajnos, egyre több megkésett beszédfejlődésű gyermekkel találkozom, aminek az oka valószínű a tévé és az okos telefon hatása, a kevés otthoni mondókázás, éneklés. A beszédészlelés, beszédmegértés fejlesztésére nagy hangsúlyt kell fektetni a mostani gyerekeknél. Megszoktuk kérdezni a gyerekeket, hogy kinek mesélnek esténként mesét. Sajnos, azt tapasztaljuk, hogy egyre kevesebbnek. A szülői értekezleten, erre fel szoktuk hívni a szülők figyelmét, mert nagyon fontos a gyermeknek. Nem csak az anyanyelv elsajátítása miatt fontos ez, hanem érzelmi fejlődésükben is kiemelkedő fontosságú a mese hallgatása. Sok beszédhelyzetet igyekszünk a gyerekekkel teremteni, akár játék vagy gondozás közben is. Egy dadogó gyermek minden csoportban megtalálható volt nálam. Nem ez a jellemző, de egy-egy mindig volt a csoportban.

— *Szerinted, mikortól érdemes elkezdni a játékos beszédfejlesztést?*

— Mint pedagógus, és mint édesanya, úgy gondolom, minél előbb el kell kezdeni. Már csecsemőkorban fontosnak tartom az éneklést és a mondókázást. Az édesanya szinte minden pillanatában tud gyermekének énekelni, akár gondozási teendők közepette is. Én a gyermekeimnek születésüktől kezdve énekeltem és mondókáztam. Genetikai ok, hajlam is van természetesen, ha egy gyermeknél beszédprobléma lép fel, de sok beszédhibát meg lehetne előzni, ha többet mondókáznának, mesélnének, énekelnének otthon a családban. Mi a csoportban igyekszünk minél több mondókás játékot mozgással összekötve játszani a gyerekekkel.

— ***Milyen anyanyelvi játékokat játszottok a csoportban?***

— Anyanyelvi játékokat én mindig tervezetten a mindennapos mozgás során beiktatok. Én nagyon sokat alkalmazok artikulációs gyakorlatokat, ezek között szerepel ajaktorna, nyelvtorna, ezek kombinációja, fúvógyakorlatok és légzőgyakorlatok. Ezen kívül a nap folyamán számos olyan lehetőségünk támad, amely során, spontán módon történik az anyanyelvi játék (akár mondókázás, akár hangutánzás). Ajakgyakorlatos játékok között nagyon szeretik a gyerekek az állathangokat, a mentőautó (né-nó), kisbaba (oá-oá) hangját utánozni. Nyelvtornaként rendszerint játsszuk a manós játékot, ahol a manó felmegy a padlásra, majd lemegy a pincébe (a nyelvünk a kismanó). Megmossa a nyelvünk a fogunkat, felül, alul, kívül és belül. Fúvó gyakorlatok közt a képzeletbeli lufi fújást szoktuk rendszerint használni. A kezünkkel közben mutatjuk, hogy mekkorára nő a lufi és a végén szétduzzan. Légző gyakorlatok közt szoktuk játszani a tűzfújás gyengén és erősen. Természetesen, ezek csak elképzelt tüzek. Búvárjátékot is szeretik a gyerekek, ahol a tüdönket teleszívjuk levegővel és nagyon lassan engedjük ki. Képzeletbeli szappanbuborék fújást is előszeretettel játszunk a gyerekekkel. Ezek a játékok maximum 10 percesek szoktak lenni. Játékaink közt szerepel még:

- Mit vissza a kishajó? (egy betűt mondunk és azzal a kezdőbetűvel kell szavakat keresni és mondani)
- Van egy zenélő kisdobozom, amit elrejtök a csoportban és meg kell keresni a hang forrását. Volt rá eset, hogy ezzel szűrtünk ki olyan gyermeket, akinél eddig fel sem tűnt, hogy nem jól hall.
- Rendszeresen játszunk a különböző tárgyak hangjainak felismerését. Először bemutatjuk, melyik, milyen hangot ad ki, majd elrejtjük vagy a szemüket becsukják, és ki kell találni minek a hangját hallják.
- Egymás hangjainak felismerése. pl.: Koszorú- koszorú, miért vagy olyan szomorú... játékkal.
- Ritmus visszatapsolás, amit általában a gyerekek neveivel szoktam.

Beszédészlelés és megértés fejlesztése minden tevékenységben megjelenik, mind környezeti nevelés, matek, rajz, testnevelés, mese és versben is.

— ***Ezeket a játékokat milyen rendszerességgel játsszátok, és milyen napszakban?***

— Mindennap játszunk, mint említettem. A mindennapos testnevelésbe, rendszerint csempe-szek ajak és nyelvtornát. Mese napi szinten van, lefekvésnél mindenképp, de napközben is szokott lenni, hetente többször. Itt a beszédértést tudjuk megfigyelni és fejleszteni

a gyerekeknél. A mese végén visszakérdezek mindig, hogy kik szerepeltek a mesében, kivel mit történt a történet során és hasonló kérdéseket teszek fel, annak ellenőrzésére, hogy mennyire értették a mesét. Mindennap tízórai után leülünk pár percre, a gyerekekkel beszélgetni. Ilyenkor ők mesélhetnek, amit fontosnak tartanak megosztani egymással és velem. Beszélgetésünket, kérdéseimet, mindig a tervezett heti témához kapcsolódóan folytatjuk, ami akár évszak vagy ünnepkörökkel kapcsolatban, színek, állatok téma is lehet. Ezalatt szókincsüket bővítjük, mondatalkotásukat segítjük, türelemre és empátiára neveljük őket, ahogy egymást meghallgatják. Ilyenkor mondókák és dalok is előkerülnek a témához kapcsolódóan.

— ***Hogyan alkalmazod ezeket a játékokat?***

— Mindig játékos keretek között alkalmazom. A nagyoknak frontálisan, tervezetten, de van, amikor spontán helyzetekben. Minden alkalmat kihasználom, hogy beszélgessünk a gyerekekkel. Rajzolás közben, gondozás közben, szabad játék közben. Népitáncos nevelés is zajlik az óvodában hosszú évek óta. Nagyon sokat segít az anyanyelvi nevelésben ez nekünk, mert rengeteget énekelnek, mondókáznak és játszanak a tánc alatt. Igazából nem is népi táncnak mondanám, hanem népi játékoknak. Nagyon sok a körjáték, szóláncos játék, ezalatt színeket, testrészeket, irányokat, hangos - halk, gyorsan - lassan ellentétpárokat is gyakorolva játszanak. Hetente kétszer van ilyen tánc, amire a közép-sősök és nagycsoportosok mennek. A vezető óvodapedagógus és a táncpedagógus megy fel az emeleten lévő tornaterembe a gyerekekkel és 30 perces játékos táncot tartanak. A vezető óvónő csak segíti a táncpedagógus munkáját.

— ***Milyen eredményeket tapasztalsz?***

— Sajnos az a tapasztalat, hogy egyre kevesebb az élőbeszéd a családban a gyermekekkel, ezért igyekszünk minél többet beszélgetni velük. Fontos, hogy mindig hallgassuk meg a gyerekek mondaalóját. A logopédus munkáját igyekszünk támogatni. Át szoktuk beszélni, hogy melyik gyermeknél milyen probléma van, és hogy mivel tudjuk segíteni a fejlődést. A logopédus kért egy füzetet a gyerekektől, akik járnak hozzá és ebben dolgoznak logopédiai foglalkozáson. Ezt a füzetet hazaviszik hétvégére. Ez egy nagyon jó dolog szerintem, mert így a szülő is láthatja, hogy mit gyakoroltak és hol tartanak a fejlesztésben. Otthon is tudnak gyakorolni gyermekükkel. Én az artikulációs gyakorlatokat és a nyelvtornát tartom nagyon fontosnak, mint említettem, ezt szinte napi szinten játsszuk a gyerekekkel.

3. számú melléklet

Játékgyűjtemény

A játékgyűjtemény készült: Odránné Kalina Krisztina, Játékos foglalkozások a beszédmegértés fejlesztésére (2002), H. Tóth István, Szóra készítő (2016), Gönczö Ferencné, Beszédfejlesztés és anyanyelvi nevelés (1990), Katona Kriszta, Mindenben anyanyelv (2018) című források alapján saját szerkesztésben.

AUDITÍV PERCEPCIÓ FEJLESZTÉSE

1. Hallásfejlesztő játékok

Hallási figyelem, hallott zaj irányának meghatározása:

- Hol ketyeg az óra? A csoportban elrejt az óvodapedagógus egy hangosan ketyegő órát és a gyerekeknek meg kell találniuk.
- Erre csörög a dió játék. Beköti az óvodapedagógus az egyik gyereknek a szemét egy kendővel, a többiek körülötte éneklük az „*Erre csörög a dió*” dalt. A hangirányában el kell kapni a fogónak valakit, aki az új fogó lesz.
- Ha hallod a csengőnek a hangját, akkor emeld fel a kezed! Az óvodapedagógus a gyerekek mögött van, hogy ne legyen látható.

Hang differenciálás:

- Hangfelismerő játék. Különböző anyagból készült tárgyakat teszünk ki az asztalra, melyekkel felismerhető hangot tudunk kiadni. Ezeket egyesével megnézzük, és a hangját meghallgatjuk. Például: kulcs csörgetés, üveg kocogtatása, ceruza kopogtatása az asztalon, fésű fogainak hangja, kavicsok vagy diók összekopogtatása stb. Ezután egy paraván mögé bújva szólaltatjuk meg a tárgyakat. Ki kell találni, hogy minek a hangját hallják.
- Egymás hangjainak felismerése. „*Koszorú, koszorú, miért vagy olyan szomorú?*” játék. „*Kipp-kopp kopogok, találd ki, hogy ki vagyok?*” - Ki kell találni a kopogtatót, a hangja alapján.
- Természet és körülöttünk lévő világ hangjai. A körülöttünk lévő természet hangjait hallgatjuk és megpróbáljuk kitalálni, hogy mi lehet az. Ez lehet esőcsepegés, szél suhogás, madárcsicsergés, állatok hangjai, levél és avar zörgés, lépés, kopogás különböző felületeken. Járművek, gépek hangjai.
- Dúdolás dal felismerése. Gyerekek által ismert dal eldúdolunk vagy elhümmögünk.

2. Beszédészlelés és beszédértés fejlesztő játékok

2.1. Beszédészlelés

Szeriális észlelés:

- Mond utánam!
  - Normál hangerővel mondott szavak: tyúk, törpe, labda, baba, csiga stb.
  - Suttogva szavak ismétlése: szemtől- szemben állva, jól artikulálva, lassan suttogjuk a szavakat. A gyerekeknek ki kell találni mit sűgtunk. Például: gyerekek nevei, csicsereg, fecske, tűske.
  - Szókapcsolatok ismétlése. Például: pűttyűs labda, siess kecske, új kút.
  - Mondatok ismétlése: „Hová mégy? Fecske csicsereg! Tiszta víz!
- Ufű nyelv játék. A gyerekek kűrben űlnek, az óvodapedagógus egy gyereknek dobja a labdát és közben a gyerekeknek jelentűssel nem bírű szűt mond közben. Neki vissza kell dobni a labdát közben a szűt megismételni. Például: tarisznya, fantom, populizmus, adjunktus.
- Melyik szűt mondom? (1) Szűtagolva mondj a szavakat az óvodapedagógus, amit utána egyben kell kimondani a gyerekeknek. Például: bűr- kesz-tyű, e-ser-nyű, har-mat, ka-vics, ke-rű-tűs, va-sűt-ál-lo-más.
- Melyik szűt mondom? (2) Nehezűtett verziűja, ha az óvodapedagógus hangonkűnt mondj a szavakat és a gyerekeknek egyben kell kimondaniuk. Például: d-o-m-i-n-ű, k-u-k-o-r-i-c-a, k-u-ty-a, f-e-l-h-ű.

Beszűdhang differenciálás:

- Egyforma vagy nem egyforma játék? Az óvodapedagógus szűpárokot mond és a gyerekeknek tapssal kell jelezni, ha ugyanazt a szűt hallják. Például: szűr- zűr, hűp-hűp, megy-meggy, jár-nyál, varr-vár, lűp-hűp, tűt-tűt, bűb-bűb.
- Hangkeresűs. Kűzűsen kivűlasztunk egy hangot és azt keressűk a szavakban.
  - Van e benne például „r” hang? Ha hall az óvűnű által mondott szűban „r” hangot akkor feláll a szűkrűl. Például: rűt, tűl, mogyorű, takarű, rűpa, sűl, tűrpe.
  - Az „r” hangot a szű elejűn hallod vagy nem? Például: retek, rűka, kerűl, korán, repűlű, ravasz.
  - Hol hallod az „r” hangot? Az elejűn, a kűzepűn vagy a vűgűn? Például: kerek, rűt, remek, berreg, kisegűr, rigű, jár.

Ritmusészlelés:

- Ritmusvisszhang játék. Az óvodapedagógus által eltapsolt ritmust a gyerekeknek vissza kell tapsolni. Tehetünk hozzá szöveget is. Például: a gyerekek nevének ritmusát kell visszatapsolni vagy köszönést.

- Ritmizáló játékok. A mondókák és gyermekversek ritmikus mondogatása, miközben ki-egészítjük tapssal, egyenletes lüktetéssel, lábdobbantással, mozgással. Például:

Csiteri- csütöri csütörtök,

dinnyét lopott az ördög.

bugyogójába dugta,

Nem fért be a pokolba.

Öreg pásztor elfogta,

Móresre tanította..

Fúj-ja a szél a fákat, le-tö-ri az á-gat, reccs! A vers közben jobbra és balra a karok magasba lendülnek a fa mozgását utánozva. Törzs döntés jobbra majd balra, a végén leguggolunk. Ezt lehet halk és hangos hangerővel, lassabb és gyorsabb tempóban, többször ismételni.

Vizuális észlelés:

- Postás játék. Az óvodapedagógus nagyon halkán mond az első gyermeknek egy szót. Ezt a szót szájról kell leolvasni, majd tovább adja a mellette ülő társának.
- Szájról olvasás. Szemben ül az óvodapedagógus a gyerekekkel és jól artikuláltan nagyon halkán, vagy csak tátogva mond egy szót, a gyerekeknek ki kell találni, hogy mit mond. Ezt lehet a gyerekek neveivel is játszani.

2.2. Beszédértés

Szóértés:

- Szóértés. Elmagyarázzuk a gyermeknek azoknak a szavaknak a jelentését, amit nem értenek.
- Képeskönyvek és képek nézegetése. Ellenőrizhetjük közben a gyermek szóértését és fejleszthetjük.

- Szógyűjtés, asszociáció. - Mondjatok családdal, tavasszal, húsvétal stb. kapcsolatos szavakat! – Mondjatok virágokat, háziállatokat, madarakat stb.! - Mi jut eszedbe arról, hogy anya, húsvét stb.!- Mi jut erről a képről eszedbe?

Mondat és szövegértés: A tevékenységek közben utasítások megfogalmazása és annak megfelelő elvégzése.

- Igaz vagy hamis játék. Egy kiválasztott tárgyról, dologról mond az óvodapedagógus állításokat, a gyerekeknek el kell dönteni, hogy igaz vagy hamis.
- „Simon mondja” játék. A gyerekek körben állnak és középen a játékvezető, aki lehet az óvodapedagógus, de lehet később egy nagyobb gyermek is. Ha azt mondja a játékvezető, hogy „Simon mondja...”, akkor mindenkinek végre kell hajtani azt az utasítást, amit mond. Ha csak magát az utasítást mondja, akkor nem szabad végre hajtani. Ha valaki elrontja, akkor kiesik a játékból. Addig játszá, amíg egy nyertes személy marad. Lehet különböző becsapós trükköket alkalmazni, hogy nem azt mutatja, amit mond, vagy hirtelen vált. Az utasítás lehet például: „- Állj egy lábra,- emeld fel a kezed, - vakard meg az orrod” stb.
- Történetek, mesék kérdésekkel. Az óvodapedagógus elmond egy történetet vagy egy rövidebb mesét és kérdéseket tesz fel utána a gyerekeknek róla, vagy a gyerekeknek kell elmesélni.
- Most te meséld el!
  - Mond, el mit csinálnál, ha eltévednél?
  - Milyen állat lennél szívesen és miért?
  - Mit csinálnák, ha egy teknősbékát találnál az út közepén?
  - Milyen meshős lennél szívesen, miért?

BESZÉDPRODUKCIÓ, A VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ FEJLESZTÉSE

Hang gyakorlatok:

- Sziszegő, suhogó hangoktól (sz, sz, c, s, zs, cs) kezdjük, mert ezek könnyebbek, majd eljutunk a zárhangokig (p, t, k, d, b, g).
  - zümmögő méhecske: z- z- z- z
  - kígyó hangja: sz- sz- sz- sz
  - hívjuk a cicát: c- c- c- c

- szirénázó mentőautó: né- nó, né- nó
  - síró baba: oá- oá- oá
  - kismalac hangja: ui- ui- ui- ui -ui
  - szamár hangja: iá- iá- iá- iá
  - motor hang: brrr
  - hangszerek hangjai: csing- ling, bim- bam
  - óra hangja: tik-tak, tik-tak
- Mondókák és gyermekversek, halandzsa szöveg. Például:

*Ekete, pekete, cukota pé
Ábel-bábel dominé.
Csiszi á, sziszi bé
csiszi-csuszi pompodés.*

*Répa-retek, mogyoró
Korán reggel ritkán
rikkant a rigó.*

*Éjmélyből fölzenő
Csing-ling száncsengő.
száncsengő csing-ling-ling
Tél öbln távol ring.*

(Weöres S.: Száncsengő)

Szókincsbővítés:

- Játék a szavakkal: Mit visz a kishajó játék?
- Vihet gyümölcsöket (alma, szilva, banán, barack, stb.).
  - Vihet állatokat (macska, kutyám medve, egér, liba, stb.).
  - Vihet víziállatokat (cápa, delfin, hal, rák, stb.).
  - Vihet megadott hanggal kezdődő árukat (pl. „r” hanggal kezdődőket: répa, retek, róka, rigó stb.).
- Szólánc. Több verziója is van. Lehet úgy játszani, hogy amilyen hanggal végződik a szó, azzal kell, hogy kezdődjen a következő szó, vagy a kiválasztott hanggal kell szavakat mondani. Labdát dobjuk, annak, aki következik.
- Ellentétek keresése. Mond az óvodapedagógus egy szót, és akinek a labdát dobja annak kell mondani az ellenkezőjét. Például: kicsi- nagy, sötét- világos, hideg- meleg.

VOKÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ FEJLESZTÉSE

Légző gyakorlatok:

Hatására megtanulják a levegő mennyiségét felhasználni, így kialakul a beszéd helyes tagolása.

- Napozzunk a strandon! Háton fekvé a mellkasunkra tesszük az egyik kezünket, a másikat a hasunkra. Beszívjuk a levegőt, akkor emelkedik a hasunk, ha lassan kiengedjük a levegőt, akkor süllyed.
- Lihegjünk, mint a kiskutyák!
- Mondókák, versek mondása kilégzéskor.

Ritmusérzék fejlesztése:

A mondókák és vers egyenletes lüktetésének vagy ritmusának érzékeltetése tapssal, dobantással, lépéssel combon ütéssel.

Hangszín és hangmagasság megtapasztalása:

- Állathangok utánzása (pl. egér, medve, macska)
- Magasan és mélyen. Bábozással szereplőket különböző hangszínen szólaltja meg az óvodapedagógus.
- Éneklés alatt változtatja az óvodapedagógus a hangját, közben a kezével mutathatja, ha magasabb, vagy ha mélyebb. Ugyanazt a dalt egyszer mélyebben éneklik, majd magasabban.
- Furulyával az óvodapedagógus különböző hangokat szólaltad meg. Ha mély, akkor leengedik a kezüket a gyerekek, ha magas, akkor felemelik a magasba.

Hangerő gyakorlatok:

- Esik az eső. Először csak csepereg az eső, amit halk kopogással imitálnak, majd egyre jobban esik az eső. Egyre hangosabban kopognak, végén zuhog az eső, akkor már a lábukkal is dobognak a hangos kopogás mellé. Ezután újra kezd csendesülni és egyre halkabban kopognak a gyerekek.

Tempó gyakorlatok:

- Verset vagy mondókát egyre gyorsabb tempóban mondanak. Például:

S-s-s

Beh sok súly!

Meg se mozdul.

Friss szenet, ha bekapok,

Messze, messze, szaladok, szaladok.

(Illyés Gyula: Mozdony)

BESZÉDSZERVEK ÜGYESÍTÉSÉRE GYAKORLATOK

Arc és ajak erősítő gyakorlatok:

- Ropi evészet. Úgy kell a ropit a szájában elfogyasztani, hogy nem foghatja meg.
- Kiscsibe. Zizit kell felcsipegetni az asztról, a szájukkal, úgy, hogy nem érhet hozzá kézzel.
- Dobjunk puszt!
- Hogy tátognak a halak?
- Mentő szirénázás. Né- nó, né-nó
- Vicsorít a farkas.
- Kövér ember- sovány ember. Ha kövér, akkor az arcüregben szívunk levegőt, amikor sovány ember akkor engedjük ki a levegőt.

Fúvó és szívó gyakorlatok:

- Papír szélforgó fújása.
- Buborék fújás.
- Gyertya lángjának fújása.
- Szívószállal víz vagy joghurt szívása.
- Papírzsebkendőből kicsi gombócokat gyúrunk és szívószállal felszipantja.
- Képzeletbeli lufi fújás.
- Pingponglabda fújása.
- Lufi vagy gumiember képzeletbeli felfújása. Lehet ketten is játszani, hogy az egyik fújja a másik a gumiember és eljátssza, hogyan fújódik fel. Orron beszívja, a levegőt a száján

kifújja. Ha felfújta a végén kihúzza a dugót és a gumiember a száján kifújva a levegőt, eljátssza, hogy leenged.

Nyelvgyakorlatok:

- Nyelvünk a törpe játék különböző variációi. Megmossa a fogát a törpe. Felmegy, a padlásra- lemegy a pincébe.
- Éhes cicajáték. - Lefetyeli a cica a tejet. - Körbe- körbe lenyalja a szájáról a cica a tejet!
- Le szeretné nyalni az orrára fröccsent tejet! - Most az állára fröccsent tejet nyalja le!
- Szaladgálnak a lovak. - Csettintsünk a nyelvünkkel!

Mimika:

- Különböző érzelmeket kell mutatni az arcon.
- Utánzós játék: egy kiválasztott gyerek különböző arcokat, grimaszokat vág és a többieknek utánoznia kell.

Gesztusok, térközsabályozás, testtartás:

- Amerikából jöttem. Az egyik gyerek eljátssza a szakmáját és ki kell a többieknek találni.
- Az egyik gyerek eljátszik egy történetet, a többieknek a végén el kell mondani, hogy mit értettek meg belőle.
- Mese némajátékkal. Egy ismert mesét mozgással és mimikával eljátszanak a gyerekek. Nem lehet beszélni közben.
- Találd, ki milyen állat vagyok? Egy gyerek eljátssza mozdulatokkal, hogy milyen állat és ki kell találniuk a többieknek.

7. Nyilatkozatok

7.1 Hallgatói nyilatkozat

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve:	Nagyné Somlai Gyöngyi
A Hallgató Neptun kódja:	YY93Q6
A dolgozat címe:	Játékos beszédfejlesztés az óvodában
A megjelenés éve:	2024
A konzulens intézetének neve:	Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve:	Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Szenna, 2024. április 16.

Hallgató aláírása

7.2 Konzulensi nyilatkozat

KONZULENSI NYILATKOZAT

NAGYKÉ SOMLAI GYÖNGYI (név) (hallgató Neptun azonosítója) YY93Q6
konzulensként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: *Kaposvár*, 2024. április 18.

belső konzulens

Dr. Vörös Klára Ilona egyetemi docens
MATE Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék